

भारत पाकिस्तान संबध्द एक शून्याचा पाढा-

BRIG HEMANT MAHAJAN, YSM ARTICLES FROM

2015-2019

पहीले पान

समर्पण

देशाकरता प्राणार्पण करणार्या,

भारतीय सशस्त्र दलांतील शूर अधिकारी आणि सैनिकांना,

हे पुस्तक सादर समर्पित.

शूरांतील शूर लोकांच्या आकाशगंगेत त्यांच्या आत्म्यांना शांती लाभो.

दुसरे पान

शूर शिपायाचा पोवाडा

हे सशस्त्र बांधवा, तू ऐन तारुण्यातच दैवशात शहीद झालास.

तुझे देशबांधव किंवा राजकीय स्वामी दुःख करतील किंवा मनास लावून घेतील अशी अपेक्षा धरू नकोस, त्यांच्याकरता तू केवळ आणखी एक अश्रू आहेस.

दूरदर्शन वाहिन्या एखाद-दोन दृश्ये दाखवतील, तसेच मुद्रित माध्यमेही करतील, मग सगळेच विसरले जाईल, तुझे कुटुंबीय उर्वरित आयुष्यभर हरपलेल्या मुलाचा, भावाचा, पतीचा अथवा वडिलांचा शोक करत राहतील.

हे सशस्त्र बांधवा, तू ऐन तारुण्यातच दैवशात शहीद झालास.

ह्या अमृत-ओळी आठवा

माध्यमांचे स्वातंत्र्य आपल्याला वार्ताहरांनी नव्हे तर सैनिकांनी दिलेले आहे!

अभिव्यक्तीचे स्वातंत्र्य आपल्याला कवींनी नव्हे तर सैनिकांनी दिलेले आहे!

जगण्याचा, हवे ते कष्ट करण्याचा आणि सुखप्राप्तीचा अधिकारही राजकारण्यांनी नव्हे तर सैनिकांनी मिळवून दिलेला आहे!

सैनिकच ध्वजवंदन करत असतो, ध्वजाच्या छायेत झोप घेत असतो आणि त्याच्या पार्थिवासही ध्वजातच गुंडाळले जात असते!

देशाची सुरक्षा, देशाचा सन्मान आणि देशाचे क्षेमकुशल सर्वप्रथम असायला हवे, नेहमीच आणि प्रत्येक वेळी!

तुमची स्वतःची सोय, आराम आणि सुरक्षितता सर्वात नंतर, नेहमीच आणि प्रत्येक वेळी!

“घरी जाल तेव्हा त्यांना आमच्याबद्दल सांगा आणि म्हणा की, तुमच्या उदयाकरता आम्ही आमचे वर्तमान दिलेले आहे!”

भारत पाकिस्तान संबद्ध एक शून्याचा पाढा

२९ मार्च २०१५ पाकिस्तानातील हिंसाचार आणि भारत

२६ एप्रिल २०१५ चीन-पाकिस्तान मैत्रीचा नवा अध्याय: गरज नवी रणनीती आखण्याची

१७ मे २०१५ पाकिस्तानचा कांगावा आणि वास्तव

२६ जुलै २०१५स्मृती कारगिल युद्धाच्या

२६ जुलै २०१५कारगिलची पुनरावृत्ती होईल का?

२३ ऑगस्ट २०१५ न संपणार्या विवरात पाकिस्तान

६ सप्टेंबर २०१५ भारत-पाक युद्धाची पन्नाशी

११ ऑक्टोबर पाकिस्तानचे शेपटू वाकडेच

१८ ऑक्टोबर बलुचिस्तानचा स्वातंत्र्यलढा आणि भारत

१ नोव्हेंबर पाकिस्तानची वाढती अण्वस्त्रक्षमता आणि भारत

पाकिस्तान शांततेबाबत बोलत असतो, तेव्हा दक्षिण भारतासहित सर्व देशात दहशतवादी केंद्रे पसरत असतात. २६-११ च्या हल्ल्यावरून स्पष्ट होते त्यानुसार, मुस्लिम मूलतत्त्ववादाची, जिहादी दहशतवादाची प्रसारक्षेत्रे (फुटप्रिंटस) दुर्लक्षिण्याने दुष्परिणामांना सामोरे जावे लागत आहे. लष्कर-ए-तय्यबा आणि जैश-ए-मोहम्मद, इस्लामी / जिहादी दहशतवादाचे प्रमुख खेळाडू आहेत. दहशतवादी हल्ल्यात होणारे नुकसान लक्षणीय असते, तरीही मुख्य काळजी धार्मिक आधारांवर वाढत जाणाऱ्या असहिष्णुतेची असते, ज्यामुळे निधर्मी संस्कृतीच्या आधारासच धक्का बसत असतो. पाकिस्तानमधील हल्लीच्या अंतर्गत गोंधळाच्या परिस्थितीत, अमेरिकेचा दबाव असतांना, मोठ्या हिंसक घटना कदाचित घडणारही नाहीत, मात्र तशा त्या घडविण्याचे सामर्थ्य मात्र अबाधितच राहिल.

देश जळत असतांना, बहुतेक राजकिय पक्ष आपलेच तुणतुणे वाजवत राहतात. ह्यामुळे, भारतीय संघराज्याच्या प्रादेशिक अखंडतेस गंभीर स्वरूपाचा धोका निर्माण होत असतो. चीन, पाकिस्तान, बांगलादेश, म्यानमार आणि नेपाळ (माओवादी) हे शेजारी असल्याने, भारतीय

संघराज्याच्या प्रादेशिक अखंडतेस असलेला धोका आणखीनच वाढतो. दहशतवादी गट, मवाळ असलेल्या भारतावर हल्ला करण्याचे जोरदार प्रयत्न करतील. मदरसे, मशिदी, मौलवी आणि मुस्लिम मूलतत्त्ववादी संघटना ह्यांच्या अपवित्र युतीच्या साहाय्याने, जातीयवादाचा प्रसार करून ते भारताच्या निधर्मी संस्कृतीवर हल्ला करतील. ते हवाला द्रव्य, खोट्या नोटा आणि आर्थिक केंद्रांवर थेट हल्ले करून भारतीय अर्थव्यवस्थेस अस्थिर करतील. जम्मू-आणि-काश्मीर व ईशान्येप्रमाणेच, माध्यमास दहशतवादी-लष्करी-गटांची मुखपत्रे होण्यास भाग पाडले जाईल. देशास भेडसावणारी सुरक्षेची आव्हाने बहुआयामी (मल्टिफेरियस) आहेत. केवळ एकजूट झालेला भारतच त्यांचा प्रभावीरीत्या सामना करू शकेल.

२९ मार्च २०१५ पाकिस्तानातील हिंसाचार आणि भारत

गेल्या काही वर्षांपासून पाकिस्तानातील अंतर्गत हिंसाचाराचे आणि अंतर्गत दहशतवादाचे प्रमाण लक्षणीयरित्या वाढले आहे. या हिंसाचारामध्ये अल्पसंख्यांकांबरोबरच सामान्य नागरिक, सुरक्षादलाचे जवान मोठ्या प्रमाणावर मृत्युमुखी पडत आहेत. तालीबानी दहशतवाद्यांविरोधात पाकिस्तान सरकार आणि सैन्याने सुरू केलेल्या युद्धमोहिमेमध्ये दहशतवादी मारले जात असले तरी सामान्य नागरिकही मोठ्या प्रमाणावर मारले जात आहेत. त्यामुळे तेथील जनतेमध्ये प्रचंड असंतोष आहे. परिणामी, तेथे अराजक पसरले आहे. त्याचबरोबर भारताविरुद्ध कारवाया करणार्या दहशतवाद्यांवर पाकिस्तान सरकार कोणतीही कारवाई करताना दिसत नाही. अशा वेळी आपण त्यांच्याशी शांतता चर्चा करण्यातून काहीच हाशिल होणार नाही.

पाकिस्तान हा हिंसाचाराच्या आगीत होरपळतो आहे. २००३ पासून २०१५

पर्यंत झालेल्या दहशतवादी हिंसाचारात पाकिस्तानमध्ये २०,२१० सामान्य नागरिकांचा आणि ६१०५ सुरक्षा रक्षकांचा मृत्यू झाला आहे. तसेच ३० हजारांहून अधिक दहशतवादी ठार झालेले आहेत. दहशतवादाने ग्रासलेला जगातील दुसऱ्या क्रमांकाचा देश म्हणून पाकिस्तानचा उल्लेख करण्यात येत आहे. हा हिंसाचार संपूर्ण पाकिस्तानमध्येच पसरलेला असून फाटा (फेडरली अँडमिनिस्टर्ड टर्डायबल एरिया) या अफगाणिस्तानलगतच्या भागात तो अधिक प्रमाणात आहे. त्यापाठोपाठ बलुचिस्तान, सिंध आणि पंजाब या इतर प्रांतांमध्येही हिंसाचाराचे प्रमाण मोठे आहे. या हिंसाचाराचे अनेक पैलू आहेत.

शियांवर होणारे हल्ले

२००१ पासून पाकिस्तानमध्ये आंतरजातीय आणि आंतरजातीय धर्मिय हल्यांमध्ये शिया मुसलमानांना मोठ्या संख्येने मारले जात आहे. पाकिस्तान सरकारच्या आकड्याप्रमाणे ७ मार्च २०१५ पर्यंत शिया मुसलमानांवर ४१२ हल्ले झाले असून त्यामध्ये २४०७ शिया नागरिक मारले गेले आहेत; तर आणि ४३३९ गंभीर जखमी झाले. पाकिस्तानमध्ये इतर अल्पसंख्याक नागरिकांवरही हल्ल्यांचे प्रमाण वाढते आहे. ख्रिश्चन नागरिकांवर २२ हल्ले झाले असून त्यांमध्ये १२८ ख्रिश्चन नागरिक मारले गेले आहेत. १० अहमदीही आणि दोन शिख ही मारले गेले. एकूणच, पाकिस्तानमध्ये अल्पसंख्याकांवर मोठ्या प्रमाणात दहशतवाद्यांकडून हल्ले होत आहेत.

पाकिस्तानात होणार्या दहशतवाद् भारताच्या १० पट जास्त

प्रमाण हे भारतामध्ये होणार्या हिंसाचाराच्या तुलनेत १० पट जास्त आहे. पाकिस्तानमध्ये मोठे दहशतवादी हल्लेही वाढलेले आहेत. यामध्ये पेशावरधील हल्ल्याचा उल्लेख करता येईल. पाकिस्तानात आत्मघातकी हल्ल्यांचे प्रमाणही खूप आहे. २००२ पासून तर आजपर्यंत ४११ आत्मघातकी हल्ले झाले असून त्यामध्ये ६३२९ नागरिक मारले गेले

आणि १३०५८ हे गंभीर जखमी झाले.

प्रत्येक वेळी असे हल्ले झाल्यानंतर पाकिस्तान सरकार छापील उत्तरे देते. कोणत्याही प्रकारचा दहशतवाद खपवून घेतला जाणार नाही आणि पाकिस्तान भूमीवरून दहशतवाद संपवण्याचा प्रयत्न करू, असे या सरकारकडून सांगितले जाते; पण कधीही पुरेशी कृती केली जात नाही.

ऑपरेशन 'जर्ब-ए-अजब

पेशावरमधल्या आर्मी स्कूलमध्ये झालेल्या हल्ल्यानंतर पाकिस्तानी सैन्याने 'तेहेरीक-ए- तालिबान पाकिस्तान' या दहशतवादी संघटनेविरुद्ध 'ऑपरेशन जर्ब-ए-अजब नावाची एक युद्धमोहीम १५ जून २०१४ रोजी सुरु केली असून आजही ती सुरु आहे. आतापर्यंत या मोहिमेमध्ये २००० हून अधिक दहशतवाद्यांना मारण्यात आले आहे. यामध्ये पाकिस्तानी सैन्याचे २०० सैनिक मारले गेले आहेत आणि ८०० जणांना गंभीर जखमा झाल्या आहेत. हे आकडे हे पाकिस्तानी सैन्याने जाहीर केलेले असून त्यांची वास्तवता पाकिस्तानातील माध्यमांकडून पडताळून पाहिली जात नाही; याचे कारण ही युद्धमोहीम सुरु असणार्या भागामध्ये माध्यमांना जाण्यास मज्जाव करण्यात आला आहे. त्यामुळे त्यांच्या सत्यतेबाबत संदिग्धता आहे.

भारतीय सैन्याकडून धडे घेण्याची गरज

दहशतवाद्यांच्या विरुद्ध पाकिस्तानी सैन्य हवाई दलाची विमाने, हेलिकॉप्टर गनशिप, तोफखाना, रणगाडे यांसारखी मोठी हत्यारे वापरत आहे. अशा प्रकारची हत्यारे भारतीय सैन्य काश्मिरमध्ये किंवा ईशान्य भारतात होणार्या अँटी टेररिस्ट ऑपरेशमध्ये कधीही वापरत नाही. कारण यामुळे इतर सामान्य नागरिकांचे नुकसान होण्याची शक्यता असते. फाटा आणि बलुचिस्तान भागामध्ये अशाच प्रकारे सामान्य नागरिक मारले गेल्यामुळे तेथे पाकिस्तान सरकार आणि सैन्याविरुद्ध प्रचंड असंतोषाचे वातावरण आहे. परिणामी, त्यातून दहशतवाद कमी होण्याऐवजी वाढत

आहे. त्यामुळे पाकिस्तानने याबाबत भारतीय सैन्याकडून धडे घेण्याची गरज आहे.

आम जनता अमेरिकन, पाकिस्तानी सैन्याविरोधात

पाकिस्तानमध्ये सध्या अफगाणिस्तान आणि पाकिस्तानच्या सीमेवर असणार्या दहशतवाद्यांविरुद्ध अमेरिकन सैन्याचे ड्रोनचे हल्लेही सुरु आहेत. ड्रोन हे बिना पायलटचे विमान असते. एखाद्या घरामध्ये दहशतवादी लपलेले आहेत अशी माहिती मिळाली तर ते तिथे जाऊन एक क्षेपणास्त्र डागून त्यांना उद्ध्वस्त केले जाते. मिळालेली गुप्तहेर माहिती अचूक असेल तरच ड्रोनचा वापर होऊ शकतो. तसेच प्रत्येक ड्रोन हल्ल्यामध्ये दहशतवाद्यांसोबत निरपराध नागरिकही मारले जातात. त्यामुळे अफगाण-पाक सीमेवरील जनता ही अमेरिकन सैन्य आणि पाकिस्तानी सैन्याच्या विरोधात गेली आहेत.

अमेरिकेन गुप्तहेर खात्याच्या माहितीप्रमाणे अफगाणिस्तानातील अनेक युवक तेहरिके तालिबान पाकिस्तान या संघटनेमध्ये सामील होण्यासाठी भरती होत आहेत. यामुळे येणार्या काळामध्ये ही दहशतवादी संघटना आणि तालिबानी शस्त्रधार्यांची संख्या वाढण्याची शक्यता आहे.

पाकिस्तानमध्ये आणखी एक भयानक प्रकार घडत असतो. तो म्हणजे अनेक पाकिस्तानी नागरिक घरामधून गायब होतात किंवा त्यांना गायब केले जाते. काही काळानंतर त्यांचे मृतदेह सापडतात. बलुचिस्तानच्या एका संस्थेने अशा गायब झालेल्या व्यक्तींविरोधात न्यायालयात खटला दाखल केला आहे. त्यांच्या माहिती प्रमाणे गेल्या पाच वर्षांत ४५५७ जणांचे मृतदेह आढळले असून त्यामध्ये २६६ नागरिक कोण होते याविषयी माहिती मिळू शकलेली नव्हती.

२४ दहशतवाद्यांना एकाच वेळेला फाशीची शिक्षा

पेशावरवरील हल्ल्यानंतर पाकिस्तानने नॅशनल इंटरनल सिक्युरिटी पॉलिसी नावाचे एक धोरण तयार केले असून दहशतवादाचा नायनाट

करण्यासाठी राष्ट्रीय कृती आराखडा तयार केला आहे. त्यानुसार ५४०० संशयित दहशतवाद्यांची नावे आणि त्यांच्या समर्थकांची नावे उघड करण्यात आली आहेत. तसेच अशा समर्थकांना आर्थिक आणि इतर मदत करणार्या संस्थांवर देशामध्ये बंदी घालण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे. याशिवाय पाकिस्तानातील तुरुंगांमध्ये अनेक दहशतवादी विविध प्रकारच्या शिक्षा भोगत आहेत. यापैकी अनेक दहशतवाद्यांना फाशी देण्यास सुरुवात केली आहे. मध्यंतरी, २४ दहशतवाद्यांना एकाच वेळी फाशीची शिक्षा देण्यात आली. पाकिस्तानी सैन्याच्या माहितीप्रमाणे गेल्या काही महिन्यांमध्ये ६०० दहशतवादी त्यांनी पकडलेले आहेत. त्यामध्ये तेहरिके तालिबान पाकिस्तान या संघटनेच्या दहशतवाद्यांचे प्रमाण सर्वाधिक आहे.

असे असले तरी भारताविरुद्ध दहशतवादी कारवाया करणार्या दहशतवाद्यांविरुद्ध पाकिस्तानकडून कोणतीही कारवाई अद्यापपर्यंत केली जात नाही. अफगाणिस्तानमध्ये आलेल्या नवीन सरकारने त्यांच्या सैनिकांना भारतामध्ये प्रशिक्षण देण्याऐवजी पाकिस्तानमध्ये प्रशिक्षण द्यायला सुरुवात केली आहे. अफगाणिस्तानचे सैन्य आता पाकिस्तानच्या सैन्याला तेहरिक-ए-तालिबान पाकिस्तानच्या विरुद्ध कारवाई करण्यासाठी मदत करत आहे. त्यामुळे भारतात दहशतवाद वाढण्याचा धोका आहे.

पाकिस्तानमधल्या अंतर्गत परिस्थितीचा भारतावर परिणाम

२६ नोव्हेंबर रोजी मुंबईवर झालेल्या दहशतवादी हल्ल्याचा मास्टरमाईंड अब्दुल रहेमान लखवी याचे अटक नाट्य गेल्या काही दिवसांपासून सतत सुरू आहे. त्याच्यावर खटला चालवणार्या दहशतवादविरोधी न्यायालयाने केलेल्या विधानावरून या खटल्याबाबतचा संशय वाढला आहे. न्यायालयाने म्हटल्यानुसार, या खटल्यासंदर्भात अद्याप इतके साक्षीदार शिल्लक आहेत की, त्यामुळे हा खटला संपण्यासाठी अजून १० वर्षे लागू शकतात. अर्थातच याला पाकिस्तानी सरकार कारणीभूत आहे. त्यामुळे हे सरकार

जमाते उल दावा आणि हकानी नेटवर्क, लष्करे तोयबा, जैशे महमंद यांसारख्या भारताविरुद्ध दहशतवादी कारवाया करणार्या दहशतवादी संघटनांविरुद्ध कारवाई करेल, अशी शक्यता आजतरी दिसत नाही. हे सगळे सुरु असतानाच भारत-पाकिस्तान संबंधांमध्ये काही महत्त्वपूर्ण घटना घडल्या आहेत. पंधरा दिवसांपूर्वीच भारताचे परराष्ट्र सचिव पाकिस्तानच्या दौर्यावर गेले होते. मागील वेळी पाकिस्तान हाय कमिशनने हरियत कॉन्फरन्सच्या नेत्यांची भेट घेतल्यामुळे भारत सरकारने पाकिस्तानसोबत सुरु असलेल्या वाटाघाटी थांबवण्याचा निर्णय घेतला होता. या निर्णयाला भारतीय जनतेचे पूर्ण समर्थन मिळाले होते. पण आता भारत सरकारला पाकिस्तान सरकारशी वाटाघाटी करण्यास अमेरिका भाग पाडत आहे.

जहाल फुटिरतावाद्यांचे लांगूलचालन

पाकिस्तानने जम्मू-कश्मीरमधील जहाल फुटिरतावाद्यांना गोंजारण्याची दुष्ट नीती कायम ठेवली आहे. नवी दिल्लीतील पाकिस्तानचे उच्चायुक्त अब्दुल वसित यांनी 'पाकिस्तान डेनिमित्त जम्मू-काश्मीर खोर्यातील दहशतवादी मसरत आलम याला शाहीखान्यासाठी दावत दिली. पाकिस्तानच्या या वर्तनाविरोधात भारतात संताप व्यक्त होत आहे. या समारंभाला अनेक फुटीरतावादी नेते उपस्थित होते. यासीन मलिक याने तर 'पाकिस्तान डेला आपण गेली २२ वर्षे न चुकता हजर राहतो आहोत, अशी शेखीही मिरवली. हे खरोखरच धोकादायक आहे. राजधानीतील 'पाकिस्तान डेच्या समारंभाला परराष्ट्र राज्यमंत्री व्ही. के. सिंग यांनी हजेरी लावली. पाकिस्तान दिनाच्या कार्यक्रमाला भारत सरकारच्या आदेशावरूनच हजेरी लावल्याचे स्पष्टीकरण व्ही. के. सिंग यांनी दिले. सरकारने या कार्यक्रमासाठी मला पाठविले. मी कार्यक्रमाला हजेरी लावली आणि दहा मिनिटांनी परत आलो, असे सिंग यांनी सांगितले आहे.

वाटाघाटी करण्याकरिता सध्या योग्य वेळ नाही

काही दिवसांपूर्वी सलग दोन हल्ले काश्मीरमध्ये दहशतवाद्यांनी केले आहेत. या पाश्र्वभूमीवर शांतता चर्चा करणे वा तशी भाषा करणे हे पाकिस्तानच्या तोंडी शोभत नाही. पाकिस्तानचे उच्चायुक्त बासित येथे देशद्रोह्यांना फूस देत असतील, तर त्यांना पाकिस्तानचा रस्ता दाखविण्याची वेळ आली आहे. पाकिस्तानी उच्चायुक्ताला उघड उघड भेटून फुटितरतेची बीजे पेरणार्या हरियतच्या लोकांना दिल्लीतच तातडीने अटक करून त्यांच्यावर देशद्रोहाचा खटला चालवला गेला पाहिजे. सध्या पाकिस्तानातील अंतर्गत अराजकता, वाढता दहशतवाद या पाश्र्वभूमीवर तेथील कमजोर सरकारशी वाटाघाटी करण्यातून काय हाशील होणार आहे? जोपर्यंत पाकिस्तान सरकार तेथील अंतर्गत हिंसाचारावर नियंत्रण मिळवत नाही आणि भारतावर होणारे दहशतवादी हल्ले थांबवत नाही, तोपर्यंत त्यांच्याशी कोणत्याही प्रकारच्या वाटाघाटी वा शांतताचर्चा केल्या जाऊ नयेत.

२६ एप्रिल २०१५ चीन-पाकिस्तान मैत्रीचा नवा अध्याय:गरज नवी रणनीती आखण्याची

चीन आणि पाकिस्तानची मैत्री हिमालयापेक्षा जास्त उंच, हिंदी महासागराहून अधिक खोल आणि मधापेक्षाही जास्त गोड आहे, असे म्हटले जाते. आता या दोन्ही देशांचे संबंध अधिक घनिष्ट होणार आहेत. चीनचे अध्यक्ष शी झिनपिंग यांच्या नुकत्याच झालेल्या पाकिस्तान भेटीमध्ये झालेल्या करारांमधून याचे स्पष्ट संकेत मिळाले आहेत. भारताचे हे दोन्ही पारंपरिक शत्रू एकत्र आल्यामुळे आपल्यापुढील धोका वाढला आहे. या दोन्ही देशांमध्ये सहकार्यसंबंध वाढताना दिसत असले तरी त्यामध्ये अनेक अडचणी आहेत. भारताने आता त्यांचा फायदा घेत नवी रणनीती आखण्याची गरज आहे. पंतप्रधान नरेंद्र मोदी हे आगामी काळात चीनभेटीवर जाणार आहेत. त्यादरम्यान त्यांनी या नव्या रणनीतीची चुणूक दाखवण्याची आवश्यकता आहे.

सार्वकालिक मित्र असणार्या पाकिस्तानशी ५१ करार

चीनचे अध्यक्ष शी जिनपिंग पाकिस्तानच्या १९-२१ एप्रिलच्या दौर्यात सार्वकालिक मित्र असणार्या पाकिस्तानशी ५१ करार केले. यामध्ये सर्वात महत्वाचा आहे तो ४६ अब्ज डॉलरचा इकॉनॉमिक कॉरिडॉरचा करार. अरबी समुद्रात ग्वादरदीप बंदर, पाकव्याप्त काश्मीरमध्ये गतिमान लोहमार्गाचे जाळे, तीन हजार किलोमीटरचे रस्ते, ऊर्जानिर्मिती प्रकल्पासाठी चीन पाकिस्तानला मदत करणार आहे. असे असले तरी पाकिस्तानकडून याचा खरा वापर लष्कराच्या हालचाली गतीमान करण्यासाठी, युद्धसामग्रीची ने-आण करण्यासाठी केला जाण्याची शक्यता अधिक आहे. याशिवाय चीन पाकिस्तानला आठ पाणबुड्या देणार आहे. यामुळे हिंदी महासागरात चिनचा प्रभाव वाढणार आहे.

१९७९ साली चीनने पाकला जोडणारा काराकोरम हायवे बांधला.

त्यानंतरचा हा सर्वात मोठा प्रकल्प असून, यामुळे चीन आणि पाकिस्तान यांच्यातील अंतर कमी होणार आहे. त्यामुळे चीनकडून ऊर्जा उत्पादनासाठी साहित्य आयात करणे पाकिस्तानला सोपे जाणार आहे. या कॉरिडॉरमुळे पाकिस्तानचा अविकसित पश्चिम भाग ग्वादर हा चीनच्या मदतीने विकसित करण्यात आलेल्या बंदराशी जोडला जाणार आहे. यासाठी लागणारे रस्ते पाकव्याप्त काश्मीरमधून जाणार असून, रस्ता, रेल्वे व व्यापारी क्षेत्र यांचे मोठे जाळे उभारले जाणार आहे. पहिला टप्पा ऊर्जा निर्मितीचा असून, तो येत्या तीन वर्षांत पूर्ण होईल. त्यानंतर १०,४०० मेगावॉट वीज तयार होईल व चीनला हिंदी महासागरात थेट प्रवेश मिळेल.

याशिवाय, नैसर्गिक वायू आणि तेलाचा पुरवठा करणारी एक प्रचंड पाईपलाईन बांधण्याचा प्रयत्नही चीनकडून होणार आहे. ग्वादर बंदरामधून सुरू होणारी ही पाईपलाईन पर्शियन गल्फच्या तोडांवर आहे. जगामधील नैसर्गिक वायू आणि तेलाचे साठ टक्के साठे या भागात आहेत. म्हणजेच

या खनिज समृद्ध भागातील नैसर्गिक वायू आणि तेल आपल्या प्रांतामध्ये नेण्याचा चीनचे महत्वाकांक्षी उद्दिष्ट आहे. याशिवाय पाकिस्तान चीनला ग्वादरचे बंदर विकसित करण्यासाठी चाळीस वर्षे लीजवर देणार आहे. विशेष म्हणजे, या बंदरामध्ये चीनशिवाय अन्य कोणत्याही राष्ट्राला काम करता येणार नाही. त्यामुळे चीनला आपले नौदल सामर्थ्य वाढवण्यासाठी एक मोठे बंदर हाताशी लागले आहे. तसेच या बंदरामुळे अरबी समुद्र, पर्शियन गल्फ आणि हिंदी महासागरात चीनी नौदलाची मोठ्या प्रमाणात हालचाल वाढणार आहे. भारताला खच्ची करण्यासाठी पाकिस्तानचा वापर करण्याची रणनीती हा चीनच्या धोरणाचा भाग आहे.

गेल्या ५० वर्षांपासून चीन आणि पाकिस्तानची सामरिक मैत्री टिकून आहे. चीनकडून पाकिस्तानला प्रचंड मोठ्या प्रमाणात अण्वस्त्रांची आणि क्षेपणास्त्रांची मदत केली जात आहे. चीन आणि पाकिस्तानची मैत्री हिमालयापेक्षा जास्त उंच आहे, हिंदी महासागराहून अधिक खोल आहे आणि मधापेक्षाही जास्त गोड आहे, असे म्हटले जाते. चीनच्या अध्यक्षांची ही पाकिस्तान भेट भारताचे पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या आगामी चीन भेटीपूर्वी झाली आहे.

कृत्रिम बेटे

चीन आज वादग्रस्त दक्षिण चीन समुद्रात अनेक कृत्रिम बेटे तयार करत आहे. यासाठी अनेक ठिकाणी समुद्रामध्ये भराव टाकण्यात येत आहे. यातून निर्माण होणार्या बेटांवर चीनी हवाईदलासाठी लांब धावपट्ट्या बनवण्यात येणार आहेत. त्यामुळे या कृत्रिम बेटावर चीनचे हवाई दल अवतरणार आहे. चीनचा हा सागरी विस्तारवाद ज्या भागामध्ये सुरू आहे, त्या भागामध्ये सागरीसीमांवरून चीनचे जपान, व्हिएतनाम, फिलीपाईन्स आणि इतर दक्षिण पूर्व आशियाई देशांशी वाद सुरू आहेत. तरीही चीनने वेगाने पावले टाकत आहे; यातून त्यांना दोन फायदे होणार आहेत. पहिला

म्हणजे समुद्रामध्ये विमाने उतरवण्यासाठी कृत्रिम धावपट्ट्या आणि दुसरे म्हणजे या बेटांच्या चारही बाजूच्या २०० नॉटिकल माईल समुद्रावर कब्जा. हा कब्जा मिळाल्यामुळे आंतरराष्ट्रीय कायद्यांनुसार त्या भागात असलेले तेल, गॅस आणि इतर धातू उत्खननाची परवानगी चीनला मिळणार आहे. त्यामुळे त्यांचे सागरी विस्तारवादाचे ध्येय साध्य होणार आहे, त्यांचे सागरी क्षेत्र वाढणार आहे. हे बेकायदेशीर आहे. त्यामुळे चीनच्या या आक्रमक विस्तारवादाला रोखण्यासाठी भारताने जपान, फिलीपाईन्स आणि इतर राष्ट्रांशी युती करून चीनला शह दिला पाहिजे. त्यांच्याशी मैत्रीचा फायदा आपल्याला भविष्यकाळात चीनशी लढण्याची वेळ आल्यास मित्र राष्ट्र म्हणून होऊ शकतो.

भारतावर काय परिणाम होईल?

काराकोरम हायवे पाकिस्तानने चीनला दिलेल्या ६५०० किमी भागाच्या पाकव्याप्त काश्मीरमधून जाणार आहे. वास्तविक, पाकव्याप्त काश्मीर हे भारताचे आहे. त्यामुळे हा भाग पाकिस्तानने चीनला कायमचा देणे हेच मुळात बेकायदेशीर आहे. याशिवाय काराकोरमचा रस्ता आणि गॅसची पाईपलाईन लडाखच्या जवळून जाणार असल्यामुळे लडाखला मोठा धोका पोहोचण्याची शक्यता आहे. याशिवाय चीन पाकिस्तानला ८ पाणबुड्या देणार आहे. या पाणबुड्यांमधून पाकिस्तानला अण्वस्त्रे असणारी क्षेपणास्त्रे डागता येणार आहेत. यामुळे भारताला सामरिक धोका निर्माण होणार आहे. अथांग समुद्राच्या तळाशी असणार्या पाणबुड्या शोधणे हे गवताच्या गंजीतून सुई शोधण्याइतके कठीण असते. तसेच सर्वात मोठा धोका म्हणजे दुर्दैवाने ही पाणबुडी दहशतवादी संघटनेच्या हाती लागली तर त्यातील अण्वस्त्रांचा वापर भारताविरुद्ध केला जाऊ शकतो. ही भीती काल्पनिक नाही. ५० ते ६० नौसैनिक असणार्या पाणबुडीवर दहशतवादी गटाने कब्जा मिळवणे हे कठीण नाही. पाकिस्तानी नौदलतळावर तहरीक ए तालिबान पाकिस्तान या संघटनेच्या दहशतवाद्यांनी नुकसान केल्याचे

आपण पाहिलेले आहे. तसाच धोका या पाणबुड्यांबाबतही संभवतो. या पाश्र्वभूमीवर भारताने अमेरिका आणि इतर युरोपियन राष्ट्रांची मदत घेऊन पाकिस्तानी पाणबुडी हलचालीवर लक्ष ठेवावे लागेल.

पाकिस्तान चीनसंबंधात अनेक अडचणी

सध्या दोन्ही देशांकडून सकारात्मक घोषणा केल्या जात असल्या तरी यावर अंमलबजावणी करणे हे तितके सोपे नाही. पाकिस्तान आणि चीनमध्ये सामरिक सहकार्य वाढत असले तरी त्यामध्ये अनेक अडचणी आहेत. पाकिस्तानने पोसलेल्या दहशतवादाबाबत चीन नाराज आहे. याचे कारण त्यांचा शिनझियाँग हा प्रांत जिहादी दहशतवादाने ग्रासलेला आहे. नरेंद्र मोदी पंतप्रधान बनल्यानंतर शी झिनपिंग हे भारताच्या भेटीवर आले होते तेव्हा त्यांनी आजवरच्या राष्ट्राध्यक्षांचा पायंडा मोडीत पाकिस्तानला जाणे टाळले होते. इतकेच नाही तर बराक ओबामांच्या भारत भारतभेटीनंतर, त्याला प्रत्युत्तर देण्यासाठी पाकिस्तानने चीनच्या राष्ट्राध्यक्षांना त्यांच्या नॅशनल डे दिवशी उपस्थित राहण्याचे निमंत्रण पाठवले होते. पण हे निमंत्रणदेखील चीनने टाळले होते.

आणखी एक महत्त्वाचा मुद्दा म्हणजे, आज पाक व्याप्त काश्मीरमध्ये अनेक चीनी कामगार वेगवेगळ्या रस्त्यांवर आणि वेगवेगळ्या कंपन्यात काम करत आहेत. या ठिकाणी चीनी कामगारांवर अनेक दहशतवादी हल्ले झालेले आहेत. यामुळे चीन पाकिस्तानवर अतिशय नाराज आहे.

कामगारांच्या रक्षणासाठी चीनने स्वःताचे १२,०००-१५,००० सैन्य तिथे ठेवले आहे. पाकपुरस्कृत दहशतवादापासून आपल्या नागरीकांचे रक्षण करण्यासाठी चीनने पाकिस्तानला १२ हजार जणांचे एक स्पेशल कमांडो युनिट बनवायला भाग पाडले. कमांडो युनिटचे काम चीनी कामगारांचे रक्षण करणे. तरीही आज चीनी नागरिक पाकिस्तानमध्ये सुरक्षित नाहीत. पाकिस्तानच्या उत्तर पूर्वेकडील भागामध्ये चालणारी दहशतवाद्यांची प्रशिक्षण शिबिरे बंद करण्याबाबत चीनने पाकिस्तानवर वेळोवेळी दबाव

आणलेला आहे. तरीही हे कॅम्प बंद झालेले नाहीत. कारण पाकिस्तानच्या अनेक भागांवर तेथील सरकार किंवा सैन्याचे नियंत्रण नाही.

अफगाणिस्तानातून 'नाटो फौजांच्या माघारीनंतर हा संपूर्ण भाग अशांत होण्याची भीती आहे. शिन्झियांग प्रांतातील अशांतता लक्षात घेता चीनला तो प्रश्नपही भेडसावत असणार.

आता अफगाणिस्तानमधील धोरण चीन स्वतःच ठरवणार

अफगाणिस्तानमधील चीनचे धोरण हे पूर्णपणे पाकिस्तानच्या सांगण्यावर अवलंबून होते. पण आता ज्याप्रकारे पाकिस्तान दहशतवाद्यांना मदत करत आहे, त्यावरून चीन नाराज आहे. त्यामुळे आता

अफगाणिस्तानमधील धोरण चीन स्वतःच ठरवणार आहे. त्यांना आता अफगाणिस्तानमध्ये शांतता हवी आहे. अफगाणिस्तानमध्ये पाकिस्तानचे वर्चस्व नको आहे. अर्थातच ही बाब भारतासाठी अनुकूल आहे. कारण भारतही सुरुवातीपासून अफगाणिस्तानमध्ये शांतता, स्थैर्य आणि लोकशाही नांदावी यासाठी आग्रही भूमिका मांडत आला आहे. भारताने आता एक पाऊल पुढे टाकत चीनवरही मानसिक दबाव टाकून त्यांना अफगाणिस्तान संबंधामध्ये पाकिस्तानचे म्हणणे ऐकणे बंद करण्यास प्रवृत्त करण्याची गरज आहे.

आपल्या गुप्तहेर खात्याच्या मदतीने भारताने पाकिस्तानातील चीनी/दहशतवादी प्रशिक्षणतळांची माहिती चीनला दिल्यास त्यांचे पाकिस्तानसोबतचे संबंध बिघडू शकतील. तसेच चीनकडून पाकिस्तानला केल्या जाणार्या सामरिक मदतीवरही त्याचा प्रतिकूल परिणाम होईल.

थोडक्यात, पाकिस्तानकडून तुम्हाला फायदा कमी आणि नुकसान अधिक होते आहे, ही बाब चीनच्या निदर्शनास आणून देणे आवश्यक आहे.

यासाठी वेगळ्या प्रकारची रणनीती आखण्याची गरज आहे. आज चीन आणि पाकिस्तानच्या मैत्रीचा पाया हा केवळ आणि केवळ भारत विरोध या एकाच मुद्द्यावर आधारलेला आहे. त्यामुळे भारताने चीनशी घनिष्ट

संबंध निर्माण केले तर त्यांचा पाकिस्तानच्या बाजूला असलेला ओढा कमी होऊ शकेल. पंतप्रधान नरेंद्र मोदी आगामी चीनभेटीमध्ये या दृष्टीने सकारात्मक पावले टाकतील, अशी अपेक्षा आहे.

१७ मे २०१५ पाकिस्तानचा कांगावा आणि वास्तव

भारतीय गुप्तचर यंत्रणा 'राँ पाकिस्तानमध्ये दहशतवाद वाढवत आहे?

पाकिस्तानचा दुतोंडीपणा आणि दुटप्पीपणा आजवर अनेकदा दिसून आला आहे. सध्या हा देश त्यांनीच पोसलेल्या दहशतवादामुळे ग्रासलेला आहे. असे असताना पाकिस्तानातील प्रमुख अधिकार्यांनी आणि मंत्र्यांनी आता तेथे होणार्या दहशतवादी कारवायांच्या मागे भारतीय सैन्याचा आणि भारतीय गुप्तचर यंत्रणेचा हात असल्याचा कांगावा करण्यास सुरुवात केली आहे. विशेषतः, भारताचे राष्ट्रीय सुरक्षा सल्लागार अजित डोवेल यांच्या नेतृत्वाखाली बलुचिस्तान आणि इतर प्रांतात भारत दहशतवादी कारवाया करत आहे, तेथील दहशतवाद्यांना रसद पुरवत आहे, असे आरोप पाककडून होत आहेत. हे आरोप तथ्यहीन असून त्याला कोणताही पुरावा नाही.

विविध प्रकारच्या रक्तरंजित संघर्षांचे आग्यामोहोळ बनलेल्या कराचीमध्ये दहशतवाद्यांनी एका बसवर बेछूट गोळीबार करून शिया पंथाच्या ४३ नागरिकांची निर्घृण हत्या केली. हा हल्ला भारताने केला असा आरोप पुन्हा एकदा पाकिस्तानकडून करण्यात आला आहे. नुकतेच पाकिस्तानचे संरक्षण मंत्री खवाजा असिफ यांनी भारताची गुप्तहेर संस्था 'राँ ही पाकिस्तानमध्ये दहशतवाद वाढवण्याचे काम करत आहे, असा आरोप केला आहे. एका पाकिस्तानी वाहिनीला मुलाखत देताना त्यांनी सांगितले की 'राँचे मुख्य काम पाकिस्तानला जगाच्या नकाशावरून कायमचे काढून टाकणे, हे आहे. सैन्याच्या १२ कोअर कमांडर्सच्या परिषदेनंतर पाकिस्तानी संरक्षण मंत्र्यांची ही मुलाखत दिली आहे. पाकिस्तान सैन्य ही तेथील सर्वात मोठी शक्ती आहे. त्यापैकी वरिष्ठ १२ कोअर कमांडर्स ही

पाकिस्तान सैन्याची सर्वात मोठी शक्ती असते. पाकिस्तानचा राज्यकारभार चालवण्यामध्ये त्यांचे सर्वात मोठे योगदान असते. त्यामुळे या परिषदेमधून जे काही पुढे येते ते महत्वाचे मानले जाते. या परिषदेमध्ये कोअर कमांडर्सनी भारतीय गुप्तचर यंत्रणा 'राँ ही पाकिस्तानमध्ये दहशतवाद वाढवत आहे असे म्हटले आहे. याला पाकिस्तान सैन्याचे प्रमुख जनरल राहिल शरिफ यांनीही रावळपिंडीमध्ये दुजोरा दिलेला आहे. एमक्यूएम (मुक्तीहिदा क्वामी मूव्हमेंट) पाकिस्तानमध्ये असलेला एक राजकीय पक्ष आहे. या पक्षाची दहशतवादी संघटनाही आहे. संस्थेचे मुख्य अल्ताफ हुसेन हे इंग्लंडमध्ये राहतात. भारत या एमक्यूएमला मदत करून, कराची शहरामध्ये मोठ्या प्रमाणात दहशत पसरवत आहे, असा खोटा आरोप करण्यात येत आहे. १९८० च्या दशकात कराची शहरात मोठ्या प्रमाणात हिंसाचार होत होता. त्यावेळीही तत्कालीन इंदिरा गांधी यांच्या नेतृत्वाखालील भारत सरकार कराचीमध्ये अशांतता पसरवण्याचा प्रयत्न करत असल्याचा आरोप करण्यात आला होता.

भारत पाकिस्तानमध्ये दहशवाद पसरवत आहे?

भारत पाकिस्तानमध्ये दहशवाद पसरवतो आहे असे आरोप पाकिस्तानी वर्तमानपत्रांमध्ये आलेले आहेत. पण हे प्रथमच होते आहे की गेल्या सहा महिन्यांपासून पाकिस्तानचे संरक्षण मंत्री आणि पाकिस्तानचे सैन्यप्रमुख आणि पाकिस्तानमधील शक्तीमान असणार्या १२ कोअर कमांडर्सनी हा आरोप केला आहे. बलुचिस्तानमध्ये सध्या एक स्वतंत्र चळवळ सुरू आहे. बलुचिस्तान राज्याला पाकिस्तानपासून वेगळे व्हायचे आहे. पाकिस्तानी सैन्याचा आरोप आहे की तेथील 'बलुचिस्थान लिबरेशन आर्मी'क या संघटनेला भारत मदत करत आहे. सध्या या संघटनेच्या ६०० हून अधिक कार्यकर्त्यांना भारत सैनिकी प्रशिक्षण देत असून त्या माध्यमातून बलुचिस्था पाकिस्तानपासून वेगळे करण्याला यश मिळणार आहे, असा

आरोप आहे. पाकिस्तानचे पंतप्रधान नवाझ शरीफ यांनी २०१३ ची निवडणूक जिंकल्यानंतर भारताशी चांगले संबंध प्रस्थापित करण्याचा आपला प्रयत्न असेल असे सांगितले होते. २०१४ मध्ये नरेंद्र मोदी यांच्या शपथविधीला पाकिस्तानी सैन्याकडून विरोध असतानाही शरीफ उपस्थित राहिले होते. पण गेल्या सहा महिन्यांमध्ये भारत-पाकिस्तान मैत्रीसंबंध हे पुढे सरकताना दिसत नाही.

उलट मागील आठवड्यात पंतप्रधान नवाझ शरीफ यांनी सौदी अरेबियाच्या एका वाहिनीला मुलाखत देताना म्हटले होते की पाकिस्तानला भारताशी मैत्री करायची आहे, पण भारत पाकिस्तानशी मैत्री करण्यासाठी तयार नाही. अशा प्रकारचे आरोप इतक्या लगोलग होणे ही बाब असाधारण आहे. म्हणून त्याकडे लक्ष देणे महत्त्वाचे आहे. १५ एप्रिल रोजी पाकिस्तानी सैन्यप्रमुखांनी म्हटले की, अफगाणिस्तानमध्ये भारतीय सैन्य आणि भारतीय गुप्तहेर संस्था यांचे प्रमाण आणि यांच्या कारवाया वाढलेल्या आहेत. अफगाणिस्तान सीमेला लागून एनडब्ल्यूएफपी आणि फटा या दोन पाकिस्तानच्या सीमावर्ती प्रांतांमध्ये अफगाणिस्तानच्या बाजूने काही कारवाया करणे हे काम भारताकडून होत आहे.

पाकिस्तानच्या परराष्ट्र मंत्रालयाचे मुख्य सीनेटर मुर्शिद हुसेन हे पाकिस्तान मुस्लिम लीगचे सेक्रेटरी जनरल आहेत. तसेच त्यांना जनरल परवेझ मुशर्रफ यांचा उजवा हात मानले जाते. ते एक प्रसिद्ध पत्रकारही आहेत. त्यांनीही असा आरोप केलेला आहे की भारत अफगाणिस्तानच्या माध्यमातून पाकिस्तानमध्ये आणि बलुचिस्थानमध्ये कारवाया करण्याचा प्रयत्न करत आहे. पाकिस्तान सैन्यप्रमुखांनी आपण दिलेल्या वक्तव्याला पुरावा म्हणून भारताचे राष्ट्रीय सुरक्षा सल्लागार अजित डोवल यांचा उल्लेख केलेला आहे. डोवल यांनी भारताने पाकिस्तानमध्ये दहशतवाद वाढवून पाकिस्तानचे तुकडे करण्याचा प्रयत्न चालवला आहे, असे त्यांनी म्हटले आहे.

भारताची पाकिस्तानमध्ये असलेली कोव्हर्ट ऑपरेशन डिव्हिजन बंद

आता प्रश्न असा उपस्थित होतो की यामध्ये तथ्य किती आहे आणि सत्य काय आहे? मुळात, अशा प्रकारच्या गुप्तहेर कारवायांविषयी आपल्याकडील माध्यमांमध्ये कधीही माहिती येत नाही. पण त्याविषयीची माहिती पाकिस्तानमध्ये वर्तमानपत्रांमधूनच येते. पाकिस्तानमध्ये काहीही झाले तरी त्याचा दोष भारतीय सैन्यावर किंवा भारतीय गुप्तहेर संस्थांना देण्याची परंपराच आहे. भारतीय गुप्तहेर संस्थेवर खापर फोडून पाकिस्तान सरकार आपल्या जनतेला भारताविरुद्ध एकत्र करण्याचा प्रयत्न करते. १९९० च्या दशकामध्ये तत्कालीन पंतप्रधान इंद्रकुमार गुजराल यांनी भारताची पाकिस्तानमध्ये असलेली कोव्हर्ट ऑपरेशन डिव्हिजन बंद करण्याचा निर्णय घेतला होता. आज पाकिस्तानने भारतात २०० ते २५० छुपे सेल्स तयार केले आहेत. त्यांच्या मदतीने पाकिस्तान भारतामध्ये दहशतवादी कारवाया करत असतो; अशाच प्रकारचे काही सेल्स भारतानेही पाकिस्तानमध्ये केले असावेत अशी एक कल्पना पाकिस्तानी वर्तमानपत्रातून पुढे आली होती.

भारतीय सैन्याचे मुक्ती वाहिनीला ट्रेनिंग

मुळात एक गोष्ट लक्षात घेतली पाहिजे की, आपले गुप्तहेर पाकिस्तानमध्ये घुसवणे ही अतिशय लांबलचक आणि क्लिष्ट व धोकादायक प्रक्रिया असते. यासाठी पंधरा ते वीस वर्षे लागू शकतात. ती अचानक बंद केली तर त्याला पुन्हा निर्माण करण्यासाठी पंधरा ते वीस वर्षे लागू शकतात. १९७१ च्या युद्धापूर्वी भारतीय सैन्याने बांगला देशमध्ये बांगलादेश मुक्तीसेना म्हणजे मुक्ती बाहिनीला प्रशिक्षण देऊन त्यांना पाकिस्तान सैन्याविरुद्ध कारवाई करण्याकरिता मदत केली होती. ज्यावेळेस भारतीय सैन्य बांगला देशमध्ये शिरले, त्यांना मुक्ती बाहिनीच्या प्रशिक्षित सैनिकांकडून गुप्तहेर आणि इतर माहिती मिळाली होती. याविषयी अनेक पुस्तकेही लिहिली गेली आहेत. त्यामुळे भारतीय

सैन्याने मुक्ती बाहिनीला मदत केली हे सत्य मानण्यास काहीही हारकत नाही. पण पश्चिम पाकिस्तान किंवा उरलेल्या पाकिस्तानमध्ये भारताने अशा प्रकारच्या कारवाया केल्या आहेत, याला कोणताही पुरावा नाही.

पाकिस्तानमध्ये खलिस्तानी दहशतवाद्यांविरुद्ध कारवाई

१९८४ मध्ये खलिस्तानी दहशतवादीप्रेमी एका सुरक्षा कर्मचार्याने इंदिरा गांधींवर गोळीबार केल्यानंतर असे म्हटले गेले की, तत्कालीन पंतप्रधान राजीव गांधी यांनी आपल्या गुप्तहेर संस्थांच्या मदतीने पाकिस्तानमध्ये असलेल्या खलिस्तानी दहशतवाद्यांविरुद्ध कारवाई सुरू केली होती. त्यांचे मुख्य काम पाकिस्तानी सैन्य किंवा गुप्तहेर संस्थांना मदत करणार्या खलिस्तानींना दिसताक्षणीच मारावे, असे होते. याला ऑपरेश सीआयटीएक्स आणि ऑपरेशन सीआयटीजे असे नाव दिलेले होते. असे मानले जाते की राजीव गांधींच्या आणि इंदिरा गांधींच्या काळामध्ये आपल्या गुप्तहेर संस्थां आणि भारतीय सैन्याने पाकिस्तान भूमीच्या आत थोड्या यशस्वी कारवाया केल्या होत्या. पण १९९७ नंतर अशा प्रकारच्या सगळ्या गुप्तहेर कारवाया या पूर्णपणे थांबवल्या गेल्या. सुरुवातीला सांगितल्याप्रमाणे पाकिस्तानमध्ये काम करणार्या दोन्हीही डिव्हीजन्स १९९७ मध्ये पंतप्रधान गुजराल यांनी बंद केल्या होत्या.

सध्या पाकिस्तानी वर्तमानपत्रात आलेल्या वृत्तांनुसार, भारतामध्ये मोदी सरकार आल्यानंतर राष्ट्रीय सुरक्षा सल्लागार अजित डोवल यांनी पाकिस्तानमध्ये अशा कारवाया पुन्हा करण्याचा निर्णय घेतलेला आहे. त्याची दोन उदाहरणे म्हणजे बलुचिस्तान आर्मीला आणि एमक्यूएम या संस्थेलाही मदत करणे. एमक्यूएमही संस्था भारतातून फाळणीच्या वेळेस पाकिस्तानमध्ये स्थलांतरीत झालेल्या मुसलमानांची आहे. आजही त्यांना सामान्य पाकिस्तानी नागरीकांसारखी वर्तणूक मिळत नाही. भारतातून पाकिस्तानमध्ये गेलेले मुसलमान हे प्रामुख्याने कराची शहरामध्ये स्थलांतरीत झालेले आहेत आणि तिथेच एमक्यूएम या पक्षाचे वर्चस्व

आहे. त्यामुळेच या पक्षाला भारतीय गुप्तहेर संस्था मदत करत असाव्यात, असा आरोप पाकिस्तानकडून केला जात आहे. पण खरोखरच जर अशा प्रकारच्या काही कारवाया भारतीय गुप्तहेर संस्था पाकिस्तानमध्ये करत असतील तर त्यापासून आपल्याला काय फायदा आहे आणि काय नुकसान आहे?

पाकिस्तानच्या दहशतवादी कारवायांना प्रत्युत्तर म्हणून बलुचिस्तान आर्मीला मदत

भारताने पाकिस्तानमध्ये केलेल्या कारवायांविरुद्ध प्रत्युत्तर म्हणून पाकिस्तानी सैन्य आणि गुप्तहेर संस्था भारतामध्ये दहशतवादी कारवाया करू शकतात. आजवर पाकिस्तानला भारतामध्ये दहशतवाद पसरवण्यामध्ये मोठे यश आलेले आहे. १९७२ पासून पाकिस्तान भारतामध्ये दहशतवाद पसरवत आहे आणि छुपे युद्ध करत आहे. भारतीय सैन्याची ताकद प्रचंड आहे तरीही १९९९ नंतर आपण पाकिस्तानशी पारंपारिक युद्ध केलेले नाही. दरवेळी पाकिस्तानकडून अण्वस्त्रांचा वापर करण्याची धमकी दिली जाते. त्यामुळे पाकिस्तानशी पारंपारिक युद्ध करण्याबाबत अमेरिका आपल्याला सबुरीचा सल्ला देत असते. कारण अण्वस्त्रांचा वापर झाल्यास तो संपूर्ण जगासाठी विनाशकारी ठरणारा आहे. त्यामुळेच आपण पाकिस्तान पुरस्कृत दहशतवादापासून आपले रक्षण करण्यासाठी केवळ संरक्षणात्मक अथवा बचावात्मक कारवाया करत आहोत. यामध्ये सीमेवर कडक पहारा ठेवणे, अंतर्गत सुरक्षा बळकट करणे, दहशतवादी हल्ला झाल्यास दहशतवाद्यांना पकडणे याच माध्यमातून आपण पाकपुरस्कृत दहशतवादाचा सामना करत आलेलो आहोत आणि आजही करतो आहोत. अशा बचावात्मक कारवायांसाठी, प्रतिबंधासाठी प्रचंड प्रमाणात पैसा खर्च करावा लागणार आहे. पोलिस दलाची, गुप्तहेरांची आणि इतर अर्धसैनिक दलांची संख्या वाढवावी लागणार आहे. आजवर भारताचा बराच पैसा या सर्वांसाठी खर्च झाला

आहे. तो विचारात घेता, पाकिस्तान खोटा आरोप करत असेल तर पाकिस्तानच्या दहशतवादी कारवायांना प्रत्युत्तर म्हणून आपण खरोखरच बलुचिस्तान आर्मीला आणि एमक्यूएम पार्टीला मदत करणे हे एक प्रभावी उत्तर होऊ शकते.

INDO PAK RELATIONS २६ जुलै २०१५ स्मृती कारगिल युद्धाच्या

जगातील सर्वात उंच पर्वतरांगांमध्ये कारगिलचे युद्ध झाले होते. याआधी इतक्या उंचीवर कोणतेही युद्ध झालेले नाही. या युद्धात पाकिस्तानचे साडेचार हजाराहून अधिक सैनिक मारले गेले. २६ जुलै रोजी शैवटच्या पाकिस्तानी सैनिकाला मारण्यात आल्याने हा दिवस 'कारगिल विजय दिवस' म्हणून साजरा केला जातो. लढाईत शस्त्र आणि सैनिक हे दोन घटक महत्त्वाचे असतात. मात्र कोणतेही शस्त्र चालविण्याकरीता असणारा सैनिक सर्वात जास्त महत्त्वाचा असतो आणि सैनिक सदैव सतर्क असतील तर देश सुरक्षित राहतो. म्हणूनच भारतीय नागरिकांनी आणि सरकारने आपल्या सैनिकांची काळजी घेतली पाहिजे. आजच्या घडीला देशाच्या सुरक्षिततेला बहुआयामी धोके आहेत. यासाठी मोठ्याप्रमाणावर सैन्याबरोबरच देशप्रेमी नागरिकांचीही भारताला गरज आहे.

कारगिलमधे घुसखोरी पाकिस्तानी सैन्याची

२६ जुलै रोजी कारगिल युद्धाला १६ वर्षे पूर्ण होतील. मात्र अजूनही या युद्धाची वीरगाथा प्रत्येक भारतीयाच्या मनामध्ये तितकीच जिवंत आहे. आजपर्यंतच्या युद्धांपैकी केवळ कारगिल युद्धाचा प्रसार वर्तमानपत्रे आणि दूरचित्रवाणी वाहिन्यांवर फार मोठ्या प्रमाणात करण्यात आला. या युद्धावर अनेक पुस्तकेही प्रकाशित झालेली आहेत. कारगिल, लेह हा भाग समुद्रसपाटीपासून १३ हजार ते १८ हजार फुट उंचीवर आहे. तिथे वर्षातून सहा महिने बर्फ पडतो आणि जमीनीवर बर्फ साचलेला असतो. उणे ३० ते उणे ४० इतके तापमान या भागात असते. यामुळे १९९९ साली लडाख ते कारगिलपर्यंतच्या या मोठ्या सीमेवर फक्त एक ब्रिगेड म्हणजे

केवळ तीन ते चार हजार सैनिक तैनात केलेले होते. काश्मीरच्या सीमेवर सुमारे दोन लाख सैनिक पहारा देत आहेत. पण कारगिल येथे काश्मीरपेक्षा दुप्पट लांब असलेल्या सीमेवर केवळ तीन ते चार हजार सैनिक होते. पाकिस्तानी सैन्याने भारतीय सैन्य पहारा देत नसलेल्या कारगिलच्या डोंगरांवरती आपले सैनिक घुसवून वर्चस्व प्रस्थापित केले. पाकिस्तानी सैन्य आपल्या सिमेच्या आत घुसले आहे हे कळायला सुमारे तीन महिने लागले.

२६ जुलै 'कारगिल विजय दिवस

भारतीय सैन्याला ही गोष्ट समजल्यानंतर भारतीय हद्दीतून पाकिस्तानी सैन्याला हुसकावून लावण्यासाठी भारतीय सैन्याने 'ऑपरेशन विजय ही मोहिम राबविली. सुरुवातीला हे आमचे सैनिक नसून दहशतवादी असल्याचा कांगावा पाकिस्तानने केला, मात्र हे खरे नव्हते. पाकिस्तानी सैन्याच्या नॉर्दन लाईट इन्फंटड्रीच्या ११हून अधिक बटालियन्स (एका बटालियनमध्ये ७५० ते १००० सैनिक असतात) यांनी कारगिलच्या वेगवेगळ्या भागांमध्ये घुसखोरी केली होती. त्यांना हुसकावून लावण्यासाठी भारतीय सैन्याने १० ते १५ हजार सैनिकांच्या दोन तुकड्या युद्धभूमीवर उतरवल्या होत्या. २६ जुलै रोजी शैवटच्या पाकिस्तानी सैनिकाला मारण्यात आल्याने हा दिवस 'कारगिल विजय दिवस म्हणून साजरा केला जातो.

५४३ अधिकारी आणि जवान युद्धात शहीद

जगातील सर्वात उंच पर्वतरांगांमध्ये कारगिलचे युद्ध झाले होते. याआधी इतक्या उंचीवर कोणतेही युद्ध झालेले नाही. या युद्धात पाकिस्तानचे साडेचार हजाराहून अधिक सैनिक मारले गेले तर भारताचे ५४३ अधिकारी आणि जवान या युद्धात शहीद झाले. १३००हून अधिक भारतीय सैनिक/अधिकारी यात गंभीर जखमी झाले होते. या युद्धात सुरवातीला लेफ्टनंट सौरभ कालिया यांना पाकिस्तानी सैन्याने कुठपर्यंत घुसखोरी

केली आहे हे शोधून काढण्याची कामगिरी सोपविण्यात आली. आपल्या तुकडीबरोबर गस्तीसाठी गेले असता पाकिस्तानी सैन्याने त्यांच्यावर जोरदार हल्ला केला. यात लेफ्टनंट सौरभ कालिया यांच्यासह काही भारतीय जवान पकडले गेले. त्यानंतर त्यांना अतिशय क्रूरपणे मारण्यात आले. लेफ्टनंट कालिया यांचे वडील आजही त्यांच्या मारेकर्यांना कठोर शिक्षा मिळावी यासाठी प्रयत्न करत आहेत.

कारगिल युद्धातला दुसरे हिरो कॅप्टन विक्रम बत्रा हे होते. सिंहाइतका शूर असल्याने बत्रा यांना त्यांचे सैनिक शेरशहा म्हणत असत. कारगिल युद्धाच्या केवळ दीड वर्षे आधी भारतीय सैन्यात सामिल झालेल्या कॅप्टन विक्रम बत्रा यांनी एक ऐतिहासिक कामगिरी केली. कारगिलचे पहिले शिखर जिंकल्यानंतर प्रसिद्धी माध्यमांनी त्यांना पुढे काय असे विचारले असता, 'जेवढा प्रदेश जिंकला तेवढा पुरेसा नाही, 'ये दिल माँगे मोअर' अशी प्रतिक्रिया कॅप्टन बत्रा यांनी दिली. त्यांच्यामुळेच 'ये दिल माँगे मोअर हे वाक्य प्रसिद्ध झाले. त्यानंतर पॉइंट ५१४०च्या वरती असलेल्या पाकिस्तानी सैन्यावर चालून जाण्याची कामगिरी कॅप्टन बत्रा यांच्याकडे सोपविण्यात आली. त्यांनी पॉइंट ५१४० जिंकला, मात्र त्यात ते शहिद झाले. युद्धाआधी, मी 'भारताच्या ध्वजामध्ये लपेटूनच परत येईल असे कॅप्टन बत्रा म्हणाले होते. ते खरे ठरले. या युद्धातले सगळ्यात पहिले 'परमवीर चक्र कॅप्टन बत्रा यांना प्रदान करण्यात आले.

युद्धभूमीला भेट द्या

त्यानंतर लेफ्टनंट विजयंत थापर यांना 'श्री पिंपल्स या शिखरावर पाठविण्यात आले. यात त्यांच्या दोन राजपुताना रायफल्सचे कंपनी कमांडर मेजर आचार्य शहिद झाले. २२ वर्षांचे विजयंत काही महिन्यांपूर्वीच सैन्यात अधिकारी झाले होते. विजयन यांनी 'श्री पिंपल्स या १७ हजार फुट उंचीवर असलेल्या शिखरावर भारताचा झेंडा फडकवला; पाकिस्तानचे १५० सैनिक असलेल्या या शिखरावर चढण्यासाठी थापर

यांनी तानाजी मालुसरे यांच्याप्रमाणेच सर्वात अवघड कड्याची निवड केली होती. विजयन यांच्या शौर्याबद्दल त्यांना विरचक्र प्रदान करण्यात आले. मात्र त्यात त्यांना विरगती प्राप्त झाली. विजयन यांनी मोहिमेवर जाण्याआधी आपल्या कुटुंबियांसाठी एक पत्र लिहले होते. मी परत आलो नाही तरच हे पत्र माझ्या कुटुंबियांना पाठवावे असे त्यांनी सांगितले होते. या पत्रात त्यांनी आपले वडील निवृत्त कर्नल व्हि. एन. थापर यांना युद्ध संपल्यानंतर आम्ही किती कठीण परिस्थितीमध्ये लढलो हे पाहण्यासाठी या युद्धभूमीला भेट द्या असे म्हटले होते. ७८ वर्षे वयाचे निवृत्त कर्नल व्हि. एन. थापर हे दरवर्षी २६ जुलै रोजी कारगिल येथील १८ हजार फुटांवरच्या विरभूमीवर जाऊन सैनिकांना श्रद्धांजली अर्पण करत आहेत. ते पत्र अजरामर झाले आहे.

परमविर कॅप्टन मनोज पांडे, ग्रेनेडियर योगेंद्रसिंग यादव, शिपाई संजय कुमार यांची विरगाथा

कॅप्टन मनोज पांडे यांनी 'खालुबर नावाच्या शिखरावर हल्ला करून ते शिखर पाकिस्तानकडून परत मिळवले. त्यात कॅप्टन मनोज पांडे यांना विरगती प्राप्त झाले. त्यावेळी आपल्या तुकडीतील सैन्याला उद्देशून शेवटचे दोन शब्द काढले होते. ते शब्द 'ना छोडनू असे होते. नेपाळी भाषेतील या शब्दांचा अर्थ 'दुश्मनांना सोडू नका असा होता. २४ वर्षांच्या मनोज पांडे यांना मरणोपरांत 'परमवीर चक्र प्रदान करण्यात आले. या युद्धात ग्रेनेडियर योगेंद्रसिंग यादव यांनी आपल्या प्लाटूनबरोबर 'टायगर हिलवर हल्ला केला होता. त्यांनी 'टायगर हिलवरती भारताचा तिरंगा फडकवला. यात ते गंभीर जखमी झाले होते. त्यांना 'परमवीर चक्र प्रदान करण्यात आले. १३ जॅक रिफच्या सिपाही संजय कुमार यांना 'पॉईंट ४८७७वर जाण्याचा आदेश मिळाला. संजयकुमार यांनी पाकिस्तानी सैन्यावरती जोरदार हल्ला करून तीन जवानांना यमसदनी धाडले. यात ते गंभीर जखमी झाले होते. त्यांना परमवीर चक्र प्रदान करण्यात आले आहे.

या युद्धात अनेक अधिकारी आणि जवान गंभीर जखमी झाले होते. त्यात मेजर डी. पी. सिंग यांना गंभीर जखमी झाल्यानंतर आपला एक पाय गमवावा लागला होता. तरीही त्यांनी हार मानली नाही. ते आजही कृत्रिम पाय लावून धावण्याच्या शर्यतीत भाग घेत असतात. ते भारताचे अग्रणी 'ब्लेड रनर' म्हणून ओळखले जातात. गंभीर जखमी झाल्यानंतर अवयव गमावलेले अनेक जवान आहेत. तरीही आपल्या अपंगत्वावर मात करत ते जीवन जगत आहेत.

तरुण अधिकारी आणि शूर जवानांचे युद्ध

कारगिल युद्ध हे तरुण अधिकारी आणि त्यांच्या हाताखाली असलेल्या शूर जवानांचे युद्ध होते. हा भाग प्रचंड डोंगराळ असल्याने या भागात तंत्रज्ञान आणि क्षेपणास्त्रांचा फारसा उपयोग होत नव्हता. हे युद्ध पायदळाचे युद्ध होते. पाकिस्तानी सैन्यावर प्रत्यक्ष हल्ला करून त्यांना मारावे लागत होते. या युद्धात शहिद झालेले जवान आणि अधिकारी २० ते २६ या वयोगटातील होते. आपले ३६ अधिकारी, ५७६ सैनिक आणि हवाई दलाचे पाच जवान शहिद झाले. शहिद झालेल्या अधिकार्यांची रँक लेफ्टनंट, मेजर, कॅप्टन, लेफ्टनंट कर्नल अशी होती. पाकिस्तानकडून होणारी घुसखोरी रोखण्यासाठी भारताच्या अनेक बुद्धीमान अधिकारी, सैनिकांनी आपले प्राण अर्पण केले.

या युद्धात चार परमवीर चक्र, चार महावीर चक्र, २९ वीर चक्र आणि ५२ सेना मेडल प्रदान करण्यात आले होते. या युद्धात १८ ग्रेनेडियर्स, २ राजपुताना रायफल्स, १३ जम्मू आणि काश्मीर रायफल्स, १८ गढवाल रायफल्स आणि ८ सिख रेजीमेंट या सैन्य तुकड्यांनी विशेष पराक्रम गाजवला. मोठा पराक्रम गाजवल्याने या तुकड्यांचा 'युनिट सायटेशनने गौरविण्यात आले.

पाकिस्तानने घुसखोरी का केली?

पाकिस्तानने भारताच्या हद्दीत घुसखोरी करण्याला दोन कारणे होती.

पाकिस्तानला सियाचिन सीमेवर असलेल्या भारतीय सैन्याची रसद तोडण्याकरीता कारगिल-श्रीनगर या मार्गावर कब्जा करायचा होता. दुसरे म्हणजे, सैन्याने जम्मू काश्मिरमध्ये चांगले काम केल्यामुळे तेथील दहशतवाद्यांचे कंबरडे मोडले होते. त्यामुळे या दहशतवादाला पुन्हा पुनरजिवीत करण्यासाठी पाकिस्तानी सैन्याने याआधी दुर्लक्षित असलेल्या भागाकडे भारतीय सैन्याचे लक्ष एकवटण्यास भाग पाडले. कारगिलच्या युद्धानंतर या भागात तीन ते चार हजार सैन्य असणार्या या भागात दोन तुकड्या म्हणजेच १५ ते २० हजार सैन्याची नेमणूक करण्यात आली आहे. त्यामुळे तेवढेच सैनिक काश्मीर खोर्यातून कमी झालेले आहे. त्यामुळे यानंतरच्या काळात काश्मीरमधला दहशतवाद मोठ्या प्रमाणावर वाढला होता. आता पुन्हा या दहशतवादावर नियंत्रण मिळवले आहे. कारगिलच्या युद्धानंतर भारतीय सैन्याने द्रास भागात एक युद्धस्मारक बांधलेले आहे. कारगिलला भेट देणारे अनेक पर्यटक या युद्धस्मारकाला भेट देत असतात. तिथे गेल्यानंतर कारगिलचे युद्ध झालेली अनेक शिखरे तेथून दिसतात. त्यामुळे या भागात लढणे किती अवघड असते याची प्रचिती आपल्याला येते. कारगिल युद्धावरती 'एलओसी कारगिल, 'स्वर्णगाथा,मिशन फ़ते' असे अनेक चित्रपट निघाले, त्यांना चांगला प्रतिसाद मिळाला होता.

गरज शूर सैनिक आणि देशप्रेमी नागरिकांचीही

या युद्धात आपले रक्त सांडून आपल्या तरुण अधिकारी आणि सैनिकांनी पाकिस्तानी सैन्याला पिटाळून लावत आपल्या मायभूमीचे रक्षण केले. लढाईत शस्त्र आणि सैनिक हे दोन घटक महत्वाचे असतात. मात्र कोणतेही शस्त्र चालविण्याकरीता असणारा सैनिक सर्वात जास्त महत्वाचा असतो आणि सैनिक सदैव सतर्क असतील तर देश सुरक्षित राहतो. म्हणूनच भारतीय नागरिकांनी आणि सरकारने आपल्या सैनिकांची काळजी घेतली पाहिजे. आपल्याला धोका निर्माण झाल्यावरच देव आणि सैनिक

यांची नेहमीच आठवण येते. मात्र आलेले संकट संपल्यावर आपण या दोघांनाही विसरतो. जे राष्ट्र आपल्या सैनिकांना विसरते ते राष्ट्र कधीही सुरक्षित राहू शकत नाही आणि महासत्ताही बनू शकत नाही. आजच्या घडीला देशाच्या सुरक्षिततेला बहुआयामी धोके आहेत. यासाठी मोठ्याप्रमाणावर सैन्याबरोबरच देशप्रेमी नागरिकांचीही भारताला गरज आहे. २६ जुलै 'कारगिल विजय दिवसाच्या निमित्ताने देशाकरता प्राणार्पण करणार्या, भारतीय सशस्त्र दलांतील शूर अधिकारी आणि सैनिकांना, देशवासीयांची आदरांजली. शूरांतील शूर लोकांच्या आकाशगंगेत त्यांच्या आत्म्यांना शांती लाभो.

२६ जुलै २०१९ कारगिलची पुनरावृत्ती होईल का?

येत्या २६ जुलै रोजी कारगिल युद्धाला १६ वर्षे पूर्ण होत आहेत. या युद्धापासून आपण काय शिकलो याबाबत विचार करण्याची गरज आहे. किंबहुना कारगिलसारखी परिस्थिती भविष्यात उद्भवली तर त्यासाठी आपण सक्षम आहोत की नाही हेही पाहणे गरजेचे आहे. भारताच्या उत्तरेकडील सीमेबरोबरच समुद्री सीमा, अंदमान-निकोबार, लक्षद्वीप बेटांचे रक्षण, भारत-चीन सीमा, ईशान्य भारततातिल बंडखोरी, बांगलादेशी घुसखोरी, माओवाद/नक्षलवाद, दहशतवाद अशी अनेक आव्हाने आज भारतासमोर आहेत. लष्कर आणि गुप्तचर यंत्रणांची ताकद वाढवून आपण या संकटांचा सामना करू शकतो. मात्र त्यासाठी प्रचंड राजकीय इच्छाशक्ती आणि निधीची गरज आहे.

२६ जुलै रोजी कारगिलच्या युद्धाला १६ वर्षे पूर्ण होत आहेत. यानिमित्ताने कारगिल युद्धातून आपण काय शिकलो हे समजून घेणे महत्त्वाचे आहे. कारगिलसारखे युद्ध भारतासमोर पुन्हा येऊ शकते का यावरही चर्चा होणे गरजेचे आहे. कारगिलच्या युद्धानंतर सुब्रमण्यम यांच्या अध्यक्षतेखाली 'कारगिल रिव्ह्यू कमीटीची' स्थापना करण्यात आली होती. कारगिल युद्धादरम्यान आपल्या काय चुका झाल्या आणि

यापुढे कोणती काळजी घेणे गरजेचे आहे हे तपासण्याचे काम या समितीचे होते. या समितीच्या अहवालात अनेक सुधारणा सुचविल्या होत्या. लवकरात लवकर सैन्याचे आधुनिकीकरण करणे, सीमेवरती रस्त्यांचे जाळे निर्माण करणे, सैन्यामधील रिक्त जागा भरण्यास या समितीने सांगितले होते. मात्र १६ वर्ष उलटूनही या समितीच्या सुचनांवर पुरेशी कार्यवाही करण्यात आली नव्हती. मात्र गेल्या वर्षभरात सैन्याच्या आधुनिकीकरणाला गती मिळालेली आहे. सैन्यदलाचे बजेट दरवर्षी २५ टक्क्यांनी वाढविले तरीही सैन्यदलाचे आधुनिकीकरण करण्यास दहा ते पंधरा वर्ष लागू शकतात. सध्याचे सरकार या आधुनिकीकरणासाठी प्रयत्न करेल आणि सीमेवर रस्ते बांधण्यासाठी ठोस पावले उचलेल अशी अपेक्षा आहे.

पुन्हा कारगीलसारखे युद्ध होणार का?

ज्या लेह लडाख भागात कारगीलचे युद्ध झाले त्या भागात आपले सैन्य फार कमी होते. या भागात भारतीय लष्कराने सैन्याची संख्या आणि पेटडब्लिंग वाढविल्यामुळे या भागात पुन्हा कारगील युद्धासारखी परिस्थिती निर्माण होणे जवळपास अशक्य आहे. तो भाग आता सुरक्षित झाला आहे. मात्र लडाखच्या भारत-चीन सीमेवर अद्यापि सैन्याची संख्या फारच कमी आहे. त्या भागात कारगीलसारखी परिस्थिती उद्भवू शकते. त्यामुळे हे होऊ नये यासाठी १७ माऊंटन स्ट्राईक कोर नावाची एक नवी लष्करी तुकडी तयार करावी असे सुचवले होते. आजच्या घडीला पैसे मिळाले तरी आगामी तीन ते चार वर्षांत ही तुकडी तयार होऊ शकते.

निर्मनुष्य बेटांवर दहशतवादी तळ प्रस्थापित होण्याचा धोका

भारताकडे अंदमान आणि निकोबार तसेच लक्षद्विप, मिनीकोय हे दोन द्विपसमुह आहेत. अंदमान आणि निकोबारच्या ६५० बेटांपैकी केवळ २८ बेटांवरच मनुष्य वस्ती आहे. उर्वरित बेटांवर मनुष्यवस्ती नसल्यामुळे तसेच त्या भागात सैन्य नसल्यामुळे समुद्री लुटेरे किंवा दहशतवादी तेथे

आपले तळ बनवू शकतात अशी भीती आहे. त्यामुळे या बेटांवरती कोस्टगार्ड, नौदल, तसेच हवाई दलाच्या माध्यमातून पेट्रोलिंग वाढविण्याची गरज आहे. अशी बेटे शत्रुने ताब्यात घेतल्यास ती बेटे परत मिळविण्याची ताकद आपल्या सैन्यात असणे गरजेचे आहे. अंदाज आणि निकोबारमध्ये सैन्याच्या दोन बटालियन्स तैनात करण्यात आलेल्या आहेत. प्रत्येक बेटावर सैन्य ठेवायचे असल्यास मोठ्या प्रमाणावर सैनिकांची तसेच पैशांची आवश्यकता भासणार आहे. त्यामुळे सध्यातरी या भागात टेहाळणीचा पर्यायच लष्कराने स्वीकारला आहे. या भागात कोणीही आक्रमण करण्याचा प्रयत्न केल्यास तो हाणून पाडण्याची क्षमता भारतीय सैन्यामध्ये आहे.

अरबी समुद्रातील लक्षद्विप समुहावरही अशीच परिस्थिती आहे. सोमालियन चाचे, पाकिस्तान आणि मालदिव या भागातील दहशतवादी या भागातून जात असल्याची शक्यता गुप्तहेर खात्याने कायमच वर्तवली आहे. त्यामुळे या द्विपसमुहावरतीही लक्ष ठेवण्याची गरज आहे. मात्र ही बेटे आंदमान-निकोबर द्विपसमुहाच्या तुलनेत लक्षद्विप बेटे भारतीय सीमेपेक्षा जवळ असल्याने गरज पडल्यास दहशतवाद्यांना हुसकावण्यासाठी आपल्या सैन्याला लागणार्या बोटी आणि विमाने तयार आहेत. त्यामुळे या बेटाच्या सुरक्षेची जास्त काळजी करण्याची गरज नाही.

भारताच्या समुद्री सीमा आजही असुक्षित आहेत. २६/११च्या हल्ल्यानंतर कोस्टगार्ड, नौदल, पोलीसांकडे असलेल्या बोटी, रडारांची संख्या वाढलेली असली तरीही अजूनही किनारपट्टीवरून अतिरेक्यांची घुसखोरी, शस्त्रे, बनावट नोटा, अंमली पदार्थांची तस्करी सुरूच आहे. त्यामुळे सागरी सुरक्षा अजून सक्षम करण्याची गरज आहे.

युद्धाचे स्वरूप बदलत आहे

आगामी काळात कारगीलसारखी युद्धे कमी होतील आणि युद्धाचे स्वरूप

बदलण्याची शक्यता आहे. त्यामुळे केवळ कारगीलसारख्या युद्धासाठीच तयार राहणे शहाणपणाचे ठरणार नाही. आपल्या शत्रुंनी कोणत्याही प्रकारचे युद्ध लादले तर त्या युद्धाला चोख प्रत्युत्तर देता आले पाहिजे. सध्या पाकिस्तानने भारताच्या अंतर्गत सुरक्षेची परिस्थिती गंभीर करून ठेवलेली आहे. काश्मीरमध्ये रोजच फडकणारे इसिस आणि पाकिस्तानी झेंडे पाहता काश्मीरमध्ये छुपे युद्ध पुकारण्यात आले आहे की काय असा प्रश्न निर्माण होतो. याशिवाय ईशान्य भारतातील काही बंडखोरांनी नुकतेच आपल्या काही जवानांना ठार मारले होते. त्याला प्रत्युत्तर म्हणून आपल्या सैनिकांनी म्यानमारच्या सीमेत घुसून बंडखोरांना यमसदनी पाठविले होते. ईशान्य भारतात दहशतवादी कारवाया करणार्या अतिरेक्यांचे टड्ढेनिग कॅम्प मुख्यत्वेकरून म्यानमारमध्ये आहेत. चीन आणि बांगलादेशमध्येही या दहशतवाद्यांचे कॅम्प आहेत. अशा दहशतवाद्यांची घुसखोरी थांबविण्यासाठी प्रयत्न केले पाहिजे. एखादा दहशतवादी आत आलाच तर, दहशतवादविरोधी कारवाई करून त्याला संपवले पाहिजे.

माओवाद देश पोखरतोय

मध्य भारतामध्ये मोठ्या प्रमाणावर माओवाद पसरलेला आहे. या माओवाद्यांना चीन आणि पाकिस्तानकडून मोठ्या प्रमाणावर आर्थिक आणि शस्त्रांची मदत केली जाते. सध्यातरी माओवाद्यांसोबत लढण्यात आपण कमी पडत आहोत. भारताच्या काही भागांमध्ये होणारे हल्ले थांबविणे हे देशासमोरचे मोठे आव्हान आहे. अशा दहशतवादी कारवाया करणार्यांना गुप्तहेर खात्यामार्फत शोधून काढण्याची गरज आहे. त्यासाठी आपले गुप्तहेर खाते अजून सक्षम करण्याची गरज आहे. भारत-पाकिस्तान सीमेकडे सर्वांचेच लक्ष असते. मात्र भारत-चीन, भारत-नेपाळ, भारत-म्यानमार, भारत-बांगलादेश, भारत-श्रीलंका येथूनही दहशतवाद्यांची घुसखोरी कायमच सुरू असते. या सर्व सीमा सुरक्षित करण्याची गरज आहे. कारगीलसारखी लढाई होण्याची शक्यता केवळ

लद्दाखच्या काही भागातच आहे. याशिवाय अंदमान-निकोबार, लक्षद्विप बेटांवर अशा प्रकारची घुसखोरी होऊ शकते. त्यामुळेच आपण आपले टेहाळणी सामर्थ्याबरोबरच शत्रुला नमोहरम करण्याचेही सामर्थ्य आपल्याकडे असायला हवे. चीन, पाकिस्तानसह भारताच्या इतर शत्रुंनी भारताच्या अंतर्गत सुरक्षेची अनेक आव्हाने आपल्यासमोर आहेत. यासाठी आपल्याला आपल्या सीमा अजून सुरक्षित कराव्या लागणार आहेत. अर्थातच गेल्या काही वर्षांमध्ये आपल्या सीमा काही प्रमाणात सुरक्षित झालेल्या असल्या तरी अजूनही त्या पूर्णपणे सुरक्षित झालेल्या नाहीत. भारतासमोरील सुरक्षेची आव्हाने बहुआयामी आहेत. वेगवेगळ्या प्रकारच्या युद्धांना सामोरे जाण्यासाठी लष्कराची ताकद वाढविण्याची गरज आहे. कारगिल दिवसाच्या निमित्ताने आपले सरकार या सगळ्या सुरक्षेच्या पैलूंवरती विचार करेल अशी अपेक्षा आहे.

शस्त्रापेक्षा शस्त्र चालवणारा सैनिक जास्त महत्वाचा

द्रास गावामध्ये आता एक स्मारक बांधलेले असून तेथे अनेक पर्यटक भेटीसाठी जातात. तिथे गेल्यानंतर शिखरे दिसतात आणि लढाई किती अवघड होती याचा बघणार्याला अंदाज येतो. नकळतपणे कारगिल युद्धामध्ये लढलेल्या सैनिकांपुढे आणि वीरगती मिळालेल्या शहिदांपुढे आपण नतमस्तक होतो. कारगिलच्या युद्धावर काही चित्रपट देखील निघाले आणि ते गाजले देखील. तरुणांनी कारगिल युद्धामध्ये पराक्रम गाजवला आणि त्याचा आपल्याला अभिमान देखील आहे पण आपल्याकडे या पराक्रमाला किंवा सैनिकांच्या या बलिदानाला पाहिजे तसे महत्त्व दिले जात नाही. आपण केवळ सैनिकांना वीरगती मिळाली एवढाच उल्लेख करतो. बहुतेकवेळा त्या सैनिकांचे नावदेखील आपल्याला ठाऊक नसते. या शहिदांचे स्मरण ठेवून आपण त्यांच्यामुळे आज सुरक्षित आहोत ही भावना कायम मनात जपली पाहिजे. कितीही मोठे तंत्रज्ञान आले तरी युद्ध जे जिंकले जाते ते सैनिक जिंकतात. कुठलाही देश किती सुरक्षित

आहे हे त्याच्याकडे किती शस्त्रसाठा आहे यावरून ठरत नसते तर त्यांच्याकडे असणार्या सैनिकांवरून ठरत असते. एका म्हणीनुसार 'देव आणि सैनिकांवर आपण सर्वच प्रेम करतो. पण जेव्हा आपल्याला किंवा देशाला धोका निर्माण झाले तेव्हाच त्यांची आठवण येते. ते संकट जाते तेव्हा आपण त्यांना विसरतो. जे राष्ट्र आपल्या सैनिकांना विसरते ते राष्ट्र कधीही मोठे होऊ शकत नाही. आजच्या घडीला देशाच्या सुरक्षिततेला बहुआयामी धोके आहेत. त्यासाठी सक्षम सैन्यबल गरजेचे आहे. इतकेच नाही तर देशातील प्रत्येक नागरिकाने देशप्रेम जागृत ठेवून आपले कर्तव्य पार पाडले तर या बहुआयामी धोक्यांना आपण परतवून लावू शकतो.

२३ ऑगस्ट २०१५न संपणार्या विवरात पाकिस्तान

आपल्याकडे 'पेराल ते उगवतेइक अशी एक म्हण आहे. ही म्हण तंतोतंत लागू पडणारे जगातील एक प्रमुख राष्ट्र म्हणजे पाकिस्तान. आजवर भारताविरुद्ध आणि जगाविरुद्धच्या दहशतवादाला खतपाणी घालणार्या पाकिस्तानची अवस्था आज दयनीय झाली आहे. तेथे अंतर्गत दहशतवादाने थैमान घातले असून पंजाब या पाकिस्तानचे हृदय समजल्या जाणार्या प्रांतात नुकत्याच झालेल्या आत्मघाती हल्ल्यामध्ये तेथील गृहमंत्र्यांचा मृत्यू झाला आहे. वास्तविक, पेशावरमधील हल्ल्यानंतर धडा घेऊन पाकिस्तानने दहशतवादाचे समूळ उच्चाटन करण्यासाठी प्रयत्न करणे गरजेचे होते; मात्र तेथील सरकार केवळ त्यांच्याविरुद्ध कारवाया करणार्या दहशतवाद्यांविरुद्ध मोहीम राबवते आहे. त्याचवेळी अफगाणिस्तानात हिंसाचार करणार्या आणि भारताविरुद्ध कारवाया करणार्या गटांना मदत केली जात आहे. अशाने हे दुष्टचक्र कधीही संपणारे नाही. याची परिणती महाभीषण असेल हे नक्की !

पाकिस्तानमध्ये दहशतवाद वाढत आहे

पाकिस्तानातील पंजाब प्रांताचे गृहमंत्री शुजा खानजादा हे १५ ऑगस्ट

रोजी झालेल्या दहशतवादी हल्ल्यामध्ये ठार झाले. त्यांच्यावर दोन आत्मघातकी दहशतवाद्यांनी हल्ला केला. यामध्ये संरक्षण दलाचे इतर १३ सैनिकही मरण पावले आहेत. तसेच अन्य १७ जण जखमी झाले आहेत. पाकिस्तानातील सर्वांत मोठी दहशतवादी संघटना तेहरिक ए तालिबान पाकिस्तानने या हल्ल्याची जबाबदारी स्वीकारली आहे. गृहमंत्री खानजादा हे पाकिस्तानी सैन्यामधून कर्नल या पदावरून निवृत्त झाले होते. आपल्या गावामध्ये जनता दरबारामध्ये बोलत असतानाच आत्मघातकी हल्लेखोरोने त्यांच्यावर हल्ला केला. २०१४ मध्येच खानजादा यांनी पंजाब प्रांताचे गृहमंत्री पद स्वीकारलेले होते. त्यानंतर पंजाबमध्ये वाढणारा दहशतवाद निपटून टाकण्यासाठी त्यांनी पुष्कळ प्रयत्न केलेले होते. मागच्याच महिन्यामध्ये पाकिस्तानमध्ये अल् कायद्याचा प्रमुख मारला गेल्याची घोषणा केली होती. त्यामुळे त्यांना अनेक दहशतवादी संघटनांकडून धमक्या मिळत होत्या.

गेल्या दहा वर्षांपासून पाकिस्तानमध्ये दहशतवाद मोठ्या प्रमाणात वाढत आहे. याचे मुख्य कारण पाकिस्तान दहशतवाद्यांना आपले एक सामरिक शस्त्र समजतो. भारताविरुद्ध काश्मिरमध्ये गेल्या अनेक वर्षांपासून या दहशतवाद्यांचा वापर पाकिस्तानकडून केला जात आहे. पण त्यामुळे दहशतवादाच्या भस्मासुराने थैमान घातले असून तेथे दहशतवाद्यांची संख्याही मोठ्या प्रमाणात वाढत आहे.

पाकिस्तानमध्ये तीन प्रकारच्या दहशतवादी संघटना

पाकिस्तानमध्ये अनेक प्रकारच्या दहशतवादी संघटना असून त्यांची विभागणी प्रामुख्याने तीन प्रकारात करता येते. यापैकी लष्करे तैय्यबा, हिजबुल मुजाहिद्दीन, जैश ए मोहम्मद यांसारख्या अतिरेकी संघटना या प्रामुख्याने भारताविरोधी कारवाया करत असतात; तर इतर काही संघटना या प्रामुख्याने पाकिस्तानी सरकार आणि पाकिस्तानी सैन्याविरुद्ध त्यांच्याच देशात कारवाया करत असतात. यामध्ये प्रामुख्याने उल्लेख

करावा लागतो तो तेहरिक ए तालिबान आणि पाकिस्तान या संघटनेचा. याखेरीज तिसर्या प्रकारच्या संघटना या पाकिस्तानमध्ये गेल्या काही वर्षांपासून जोर धरत असलेल्या स्वतंत्रता चळवळींमध्ये सहभागी होताना दिसतात. आज बलुचिस्तान लिबरेशन आर्मी ही संघटना वेगळ्या बलुचिस्तानसाठी प्रयत्न करत आहे. याशिवाय सिंध प्रांतामध्येही स्वतंत्रता चळवळ मोठ्या प्रमाणावर सुरू आहे. याखेरीज अनेक दहशतवादी संघटना पाकिस्तानातील ख्रिश्चन, शिख, हिंदू आणि मुस्लिमांमधील काही जमाती अशा अल्पसंख्यांकांविरुद्ध कारवाया करत आहेत. अशा संघटनांची संख्याही मोठी आहे. याशिवाय जगभरात दहशतवाद माजवणार्या काही अतिरेकी संघटनांचे मूळही पाकिस्तानात आहे. यामध्ये तालिबानच्या वेगवेगळ्या संघटनांचा समावेश होतो. यामध्ये अल् कायदाचा उल्लेख करावा लागेल. ही संघटना जागतिक दहशतवादी संघटना असून अफगाणिस्तानामध्ये सध्या या संघटनेने प्रचंड धुमाकूळ घातलेला आहे. अल्कायदासारखे हे दहशतवादी गट पाकिस्तानातील वझिरिस्तान, फताह या भागातून अफगाणिस्तानमध्ये हल्ले करतात.

यामध्ये पाकिस्तानच्या दृष्टीने चांगले दहशतवादी गट (गुड टेरोरिझम) अशी ज्यांची व्याख्या केली जाते त्यामध्ये फक्त भारताविरुद्ध कारवाया करणार्या अतिरेकी संघटनांचा समावेश आहे. इतर संघटनांकडे पाकिस्तान सरकार वाईट दहशतवादी गट (बॅड टेरोरिझम) या दृष्टीने पाहते. या अतिरेकी संघटनांच्या सततच्या हिंसक कारवायांमुळे पाकिस्तान पूर्णपणे पोखरून गेला आहे. गेल्या काही वर्षांपासून वाढलेल्या हिंसाचाराचे आकडे हे भीषण आहेत. २००३ पासून १० ऑगस्ट २०१५ पर्यंत पाकिस्तानमध्ये २० हजार ५३२ सामान्य नागरिक, ६२२९ सैनिक आणि पोलिस, ३१६६८ वेगवेगळ्या गटांचे दहशतवादी मारले गेलेले आहेत. म्हणजेच पाकिस्तानमधील हिंसाचार हा भारताच्या तुलनेने दहापटींनी जास्त आहे.

पाकिस्तानातील सर्वच प्रांतात दहशतवाद पसरलेला आहे. पण सर्वाधिक दहशतवादी हे अफगाणिस्तानजवळच्या फताह (फेडरली अँडमिनिस्टर्ड ट्रायबल एरिया) आणि उत्तर वझिरिस्तानमध्ये आहेत. याच भागामध्ये पाकिस्तानी सैन्याविरुद्ध कारवाया करणार्या तेहरिक ए तालिबान पाकिस्तान या संघटनेचेही मोठे जाळे आहे.

अल्पंख्यांकांविरुद्ध २२२हून अधिक दहशतवादी हल्ले

गेल्या काही वर्षांपासून पाकिस्तानी सैन्य या संघटनेविरुद्ध दहशतवादविरोधी मोहिम राबवण्याचा प्रयत्न करत आहे; मात्र यामध्ये त्यांना फारसे यश मिळालेले नाही. पाकिस्तानात घडणार्या हिंसाचाराचा गेल्या एक वर्षाचा अभ्यास केला तर असे दिसते की मरणार्यांमध्ये शियांची संख्या लक्षणीय आहे. अनेक सुन्नी दहशतवादी संघटना शियापंथियांना मारण्याचा प्रयत्न करत आहेत. संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या कमिशन ऑन इंटरनॅशनल रिलिजन्स फ्रीडमच्या अहवालानुसार २०१४ या एका वर्षामध्ये अल्पंख्यांकांविरुद्ध २२२हून अधिक दहशतवादी हल्ले झाले आहेत. यामध्ये ४३० अल्पसंख्यांक मारले गेले असून त्यात शिया, अहमदिया, शिख, हिंदू, ख्रिश्चन यांचा समावेश आहे. तेहरिक ए तालिबान पाकिस्तान ही संघटना सध्या वेगवेगळ्या प्रकारचे दहशतवादी हल्ले करत आहे. यामध्ये सुसाईड बॉम्बिंग म्हणजेच आत्मघाती हल्ले करून पाकिस्तानी सैनिकांना आणि महत्त्वाच्या नेत्यांना मारण्याचा प्रयत्न करत आहे. २०१४ ते २०१५ या काळात या संघटनेने असे अनेक हल्ले केलेले आहेत. यामध्ये सर्वात भीषण हल्ला हा पेशावरमधील पाकिस्तानी सैन्याच्या शाळेवर केला गेला. या हल्ल्यात १३५ शाळकरी मुले मारली गेली. यानंतर पाकिस्तान सरकारने या संघटनेविरुद्ध सुरू असलेली युद्धमोहिम अधिक तीव्र केली. या मोहिमेला 'झर्ब ए अजब असे नाव आहे. पाकिस्तानी सैन्याने या मोहिमेअंतर्गत एका वर्षामध्ये २००० हून अधिक दहशतवाद्यांना ठार मारण्यामध्ये यश मिळवले आहे, असे

सांगण्यात येते. यामध्ये पाकिस्तानी लष्कराचे २०० सैनिक मारले गेले असून अनेक जण जखमी झालेले आहेत. तथापि, पाकिस्तानी लष्कराने मारलेल्या या दहशतवाद्यांच्या आकडेवारीला तेथील माध्यमांकडून दुजोरा मिळताना दिसत नाही. याचे कारण ज्या भागात ही मोहीम सुरू आहे तेथे माध्यमांना मज्जाव करण्यात आला आहे. त्यामुळे मारल्या गेलेल्या दहशतवाद्यांच्या आकडेवारीवर विश्वास ठेवता येत नाही. आत्मघाती हल्ल्यांबरोबरच तेहरिक ए तालिबान पाकिस्तान ही संघटना मोठ्या प्रमाणावर बॉम्बस्फोट आणि गोळीबारही करत आहे. या संघटनेने पाकिस्तानच्या नाविक तळांवर आणि विमानतळांवरही हल्ले केलेले आहेत.

पाकिस्तानमध्ये शस्त्रास्त्रे आणि दारूगोळा हा मोठ्या प्रमाणावर उपलब्ध

महत्त्वाचा मुद्दा म्हणजे, आज पाकिस्तानमध्ये शस्त्रास्त्रे आणि दारूगोळा हा मोठ्या प्रमाणावर उपलब्ध आहे. असे मानले जाते की, पाकिस्तानमधील प्रत्येक नागरिकासाठी दोन एके-४७ रायफल्स उपलब्ध होऊ शकतील, इतकी ही शस्त्रांसाठी संख्या मोठी आहे. यामुळे कोणत्याही दहशतवादी संघटनांना हत्यारांची, दारूगोळ्याची वा बॉम्बस्फोट घडवण्यासाठी आवश्यक सामग्रीची कधीही कमी पडत नाही.

या दहशतवादाने संपूर्ण पाकिस्तानला विळखा घातला असला तरी अफगाणिस्तानच्या सीमेलगतच्या फटाह या भागात तो सर्वाधिक प्रमाणात आहे. २०१४ च्या आकड्यांनुसार या भागात २८०० हून अधिक नागरिक मारले गेले आहेत. सिंध प्रांतात ११८०, बलुचिस्तानमध्ये ६४३, पाकव्याप्त काश्मीरमध्ये ६१७ आणि पंजाब प्रांतामध्ये १८० नागरिक मारले गेले आहेत. म्हणजेच हिंसाचाराच्या दृष्टीने विचार करायचा झाला तर पंजाब प्रांतात तो सर्वात कमी आहे असे लक्षात येते. पंजाबला पाकिस्तानचे हृदय मानले जाते. याचे कारण पाकिस्तानचे बहुतेक राजकीय नेतृत्व, सैनिक आणि आर्थिक शक्ती ही या प्रांतातून येत असते. आता मात्र

तहरिक ए तालिबान पाकिस्तान या संघटनेने पंजाब प्रांतामध्येही प्रवेश केलेला आहे आणि तेथील हिंसाचारही वाढताना दिसत आहे. विशेष म्हणजे पंजाब प्रांताचे मुख्यमंत्री शाहबाज हे पाकिस्तानचे पंतप्रधान नवाझ शरीफ यांचे सख्खे भाऊ आहेत. लष्करे तैय्यबा, जमात उल दवा यांसारख्या अतिरेकी संघटनांना सरकारकडून मदत मिळवून देण्याच्या कामी शाहबाज हे अग्रेसर आहेत.

अतिरेकी संघटनांविरोधात झर्ब ए अजब ही युद्धमोहीम

एकूणच, पाकिस्तानमध्ये अतिशय विचित्र परिस्थिती निर्माण झालेली आहे. पाकिस्तानमधील दहशतवाद्यांची तीन भागामध्ये विभागणी करण्यात आली आहे. यामध्ये भारताविरुद्ध कारवाया करणार्या अतिरेकी संघटनांना पाकिस्तान सरकारकडून मदत केली जाते. दुसरीकडे पाकिस्तान सरकार आणि सैन्याविरुद्ध कारवाया करणार्या अतिरेकी संघटनांविरोधात लष्कराने झर्ब ए अजब ही युद्धमोहीम सुरू केलेली आहे. तिसरीकडे अल् कायदा आणि अफगाणिस्तानमध्ये काम करणार्या दहशतवाद्यांना पाकिस्तान मदत करत आहे. म्हणजेच पाकिस्तानच्या दृष्टीने काही दहशतवादी गट हे चांगले आहेत, तर काही वाईट. पाकिस्तानातील सामान्य जनता आणि काही राजकीय नेते हे या सततच्या दहशतवादाला कंटाळलेले आहेत. या सर्वांकडून दहशतवादाला कडाडून विरोध होत असून दहशतवादाची ही विषवल्ली पाकिस्तानमधून कायमची उखडून टाकण्याची मागणी सरकारकडे पुन्हा पुन्हा केली जात आहे. नवाझ शरीफ यांनीही आम्ही पाकिस्तानातून दहशतवादाचे उच्चाटन करू अशा प्रकारच्या घोषणा अनेकदा केल्या आहेत. पण केवळ घोषणाबाजीच होत आहे. प्रत्यक्षात अंमलबजावणीसाठी पाकिस्तानचे सैन्य त्यासाठी तयार आहे असे दिसत नाही.

भारतामध्ये आपण दहशतवादविरोधी अभियान राबवतो त्यावेळी आपले

फक्त सैन्य हातातील शस्त्रांच्या साहाय्याने या अभियानात सहभागी होतात. पाकिस्तानात मात्र अशा प्रकारच्या अभियानामध्ये हवाई दल, आर्टिलरीच्या मोठ्या तोफा, हेलिकॉप्टर्स, रणगाडे आदींचाही वापर मोठ्या प्रमाणावर होत आहे. मात्र त्यामुळे प्रत्यक्षात खरे दहशतवादी मारले जाण्याऐवजी सर्वसामान्य नागरिकांचाच हकनाक बळी जात आहे. याचा परिणाम उलटा होताना दिसत आहे. अशा हल्ल्यांमध्ये १० सामान्य नागरिक मारले गेल्यामुळे त्यातून १०० नवीन युवक दहशतवादी बनून पाकिस्तानी सैन्याविरुद्ध कारवाई करण्यासाठी तयार होताहेत. यामुळे पाकिस्तानमधला हा दहशतवाद कधीही न संपणारा दहशतवाद आहे. इतका हिंसाचार होत असूनही पाकिस्तान सरकारला ही गोष्ट लक्षात येत नाही, हे अनकालनीय आहे. वास्तविक, संपूर्ण पाकिस्तानी सरकारने पूर्ण देशभरात दहशतवादविरोधी मोहीम राबवणे गरजेचे आहे. पण तसे होत नाही. याचे मुख्य कारण म्हणजे पाकिस्तान सरकार, सैन्य आणि आयएसआय यांना ते नको आहे. अफगाणिस्तानमधून अमेरिकन सैन्य परत गेल्यानंतर अध्याहून जास्त अफगाणिस्तानवर आपला ताबा राहण्याच्या दृष्टीने त्यांना या दहशतवाद्यांची गरज आहे. वास्तविक, अफगाणिस्तानमध्ये काय होईल? तेथे पाकिस्तानचे नियंत्रण राहिल का? तेथिल दहशतवाद, हिंसाचार थांबेल का? हे येणारा काळच सांगेल. पण सध्याची परिस्थिती पाहता अफगाणिस्तानमधील हिंसाचार हा वाढण्याची शक्यता अधिक आहे. या विषारी खेळामध्ये पाकिस्तानचे आणि त्यांना मदत करणार्या चीनचे हात भाजणार आहेत हे नक्की. पण तरीही पाकिस्तान यापासून काहीही शिकायला तयार नाही.

दुसरी एक महत्त्वाची घटना अशी की इसिस ही दहशतवादी संघटना आता पाकिस्तानमध्ये प्रवेश करण्याचा प्रयत्न करत आहे. त्यांनी पाकिस्तानमधील इसिसच्या गटाकरिता एका पाकिस्तानी नागरिकाची प्रमुखपदी नियुक्ती केली आहे. अमेरिकन गुप्तहेर खात्याच्या

माहितीप्रमाणे इसिसला पाकिस्तानमधून मोठ्या संख्येने युवक मिळत आहेत. ही अतिशय चिंतेची बाब असून येत्या काळात पाकिस्तानातील हा दहशतवाद अतिउग्र रूप धारण करणार असे दिसते आहे. या सर्वामुळे पाकिस्तान हे न संपणार्या विवरामध्ये अडकलेले आहे आणि यातून बाहेर पडण्याची शक्यता दिसत नाही.

भारतावर काय परिणाम होणार?

गेल्या काही महिन्यांपासून पाकिस्तानने भारताच्या सीमेवर गोळीबाराचे प्रमाण वाढवलेले आहे. आता रायफल आणि लाईफ मशिन यांच्या फायरिंगबरोबरच पाकिस्तानी सैन्य मॉर्टरनेसुद्धा फायर करत आहे. अर्थात भारतीय सैन्य याला चोख प्रत्युत्तर देत आहे. पण सीमेवर वाढलेला हा हिंसाचार ही वचतेची बाब आहे. आजवरचा इतिहास पाहता पाकिस्तानच्या अंतर्गत समस्या गंभीर होतात, त्यावेळी तेथील जनतेचे लक्ष बाहेर वळवण्यासाठी पाकिस्तानकडून भारताचा आणि काश्मिरचा वापर केला जातो. आताही तेच होताना दिसत आहे. पाकिस्तानातील सध्याची स्थिती आणि भविष्यातील चित्र पाहता सीमेवरील गोळीबाराच्या घटना आगामी काळात वाढण्याची लक्षणे आहेत. या पार्श्वभूमीवर आपण अतिशय सजग राहणे गरजेचे आहे.

६ सप्टेंबर २०१५ भारत-पाक युद्धाची पन्नाशी

चीनविरोधात १९६२च्या युद्धात मोठी हार पत्करावी लागल्यानंतर भारतीय सैन्याचे मनोधैर्य खचलेले होते. याच काळात १९६५च्या पहिल्याच महिन्यात पाकिस्तानी सैन्याने मोठ्या प्रमाणावर घुसखोरी करून भारताविरोधात अघोषित युद्ध पुकारले. जुनाट शस्त्रसाठा असलेल्या भारतीय सैन्याचा आपल्यापुढे निभाव लागणार नाही, असा विचार करून पाकिस्तानने अत्याधुनिक पॅटनड्क रणगाडे आणि सेबर जेट विमान आणि आधुनिक हत्यारांसह भारतीय लष्करावर हल्ला केला. मात्र भारतीय सैन्याने आपल्या युध्दनिती, आणि शौर्याच्या बळावर पाकिस्तानचा हल्ला

केवळ परतवूनच लावला नाही, तर पाकिस्तानच्या लाहोर आणि सियालकोट या महत्त्वाच्या शहरांपर्यंत मजल मारली. यामुळे घाबरून गेलेल्या पाकिस्तानने पंजाबच्या खेमकरण भागात रणगाड्यांनी हल्ला केला. मात्र भारतीय सैन्याच्या युद्ध डावपेचामुळे त्यांना आपल्या शेकडो रणगाड्यांवर पाणी सोडावे लागले. १९६२च्या युद्धात हार पत्करावी लागल्यानंतर १९६५च्या युद्धात मोठा विजय मिळविल्याने भारतीय लष्कराने आपली इज्जत परत मिळवली. या युद्धानंतर खर्चा अर्थाने भारतीय लष्कराच्या आधुनिकीकरणाने वेग पकडला. याचा परिणाम म्हणून भारतीय लष्कराने १९७१च्या युद्धात निर्णायक विजय मिळवला.

आम्हाला सैन्याची अजिबात गरज नाही पंडीत जवाहरलाल नेहरू

स्वतंत्र भारताचे पहिले पंतप्रधान पंडीत जवाहरलाल नेहरू हे शांतताप्रिय असल्याने त्यांनी सैन्याच्या आधुनिकीकरणकडे पूर्ण दुर्लक्ष केले होते. १९६१ मध्ये तत्कालीन लष्करप्रमुख जनरल थिमैय्या यांनी 'भारताच्या सुरक्षेसमोरची आव्हाने'क असा प्रबंध पंडीत नेहरू यांच्यासमोर ठेवण्याचा प्रयत्न केला होता. तेव्हा नेहरू यांना त्याचा राग आला. "आम्ही शांततावादी आहोत, आमच्यावरती कोणताही देश हल्ला करणार नाही. आम्हाला सैन्याची गरज नाही. भारताच्या रक्षणासाठी भारतीय पोलीस सक्षम आहेत. युद्ध होणे शक्य नाही. युद्ध झाले तरी मी एकटा मुत्सद्देगिरी करून हे युद्ध थांबवू शकतो, आम्हाला सैन्याची अजिबात गरज नाही, असे नेहरू त्यावेळी म्हणाले होते.

नेहरूंच्या या शांतताप्रिय धोरणाचा परिणाम म्हणजे १९६५ मध्ये झालेल्या भारत-पाकिस्तान युद्धाच्या वेळी भारताकडे भारताकडे जुनाट विमाने होती. त्यातुलनेत पाकिस्तानकडे सेबर जेटसारखी अत्याधुनिक विमाने होती. भारताकडे दुसऱ्या महायुद्धात वापरण्यात आलेले शेरमन आणि सॅच्युरीयन हे रणगाडे होते; तर पाकिस्तानकडे अत्याधुनिक 'पॅटन रणगाडे होते. अमेरिकेच्या नेतृत्वाखालील 'सेंटो या संघटनेचा सदस्य असल्यामुळे

पाकिस्तानला अमेरिकेकडून अत्याधुनिक शस्त्रे मिळाली होती. १९६४ मध्ये नेहरूंचे निधन झाले. त्यानंतर पंतप्रधान बनलेल्या लालबहादूर शास्त्री यांना आंतरराष्ट्रीय पातळीवर फारसे महत्त्व दिले जात नव्हते. त्यांचा प्रशासकीय अनुभवही कमी होता. पाकिस्तानचे फिल्ड मार्शल आयुब खान लालबहादूर शास्त्रींना भेटले, त्यावेळी शास्त्री हे आमच्या विरोधात काय लढणार असे त्यांना वाटले होते. आयुब खान यांनी आपले शिक्षण युनायटेड किंग्डमच्या सँडहस्ट मिलीटरी अॅकॅडमीमध्ये पूर्ण केले होते. आंतरराष्ट्रीय स्तरावर ब्रिटनचे पंतप्रधान, अमेरिकेचे राष्ट्रपती यांच्याशी त्यांचे चांगले संबंध होते. त्या तुलनेत भारताच्या नेतृत्वाचे जागतिक महासत्तांसोबतचे संबंध अतिशय कमकुवत होते. या सगळ्या परिस्थितीमुळे भारताशी युद्ध करून काश्मीरला भारतापासून वेगळे करण्याची योग्य वेळ असल्याचा विचार जनरल आयुब खान यांनी केला होता. आयुब खान हे पाकिस्तानचे राष्ट्राध्यक्ष आणि पाकिस्तानी सैन्याचे प्रमुख होते.

१९६२चे युद्ध हरल्यानंतर भारताच्या लष्करप्रमुखांना काढून टाकण्यात आले होते. तसेच निम्मं भारतीय लष्कर चीनच्या सीमेवर पाठविण्यात आले होते. यामुळे काश्मीर आणि पंजाबच्या पाकिस्तानी सीमेवरील सैन्य कमी झाले होते. कच्छच्या वाळवंटात भारतीय सैन्याची संख्या अत्यल्प होती. जनरल चौधरी यांना सेनाप्रमुख बनविण्यात आले होते. भारताचे वेस्टर्न कमांडचे प्रमुख लेफ्टनंट जनरल हरबक्षसिंग हे एक अनुभवी सेनापती होते. १९६५च्या युद्धातील सर्वात महत्त्वाचा पैलू हा त्यावेळचे भारताचे नेतृत्व आणि त्यावेळची भारताची परिस्थिती हा होता. याचाच फायदा घेऊन पाकिस्तानने हल्ले केले.

'ऑपरेशन डेझर्ट होक' ऑपरेशन कच्छच्या रणात

सन १९६५च्या युद्धाला ५० वर्षे पूर्ण होत आहेत. या युद्धाचा अवधी खूप मोठा होता. हे युद्ध जानेवारी १९६५ ते सप्टेंबर १९६५ यादरम्यान चार

वेगवेगळ्या काळात लढले गेले. या युद्धाची सुरुवात जानेवारी १९६५ मध्येच झाली होती. जानेवारी महिन्यात पाकिस्तानने भारताविरोधात 'ऑपरेशन डेझर्ट होक नावाचे ऑपरेशन कच्छच्या रणात सुरू केले होते. सर्वात पहिली लढाई ही जानेवारीच्या महिन्यामध्ये कच्छच्या वाळवंटात सुरू झाली. हा भाग वाळवंटी आहे. तसेच काही भागात समुद्राचे पाणी आतपर्यंत येत असल्याने तिथे रणगाडे पाठविणे शक्य नव्हते. त्यामुळे त्या भागातल्या सर्व लढाया पायदळाच्या सैनिकांनी लढल्या.

पाकिस्तानच्या १५ ते २० हजार सैन्याने भारतीय चौक्यांवर तीन हल्ले केले. ते हल्ले परतवून लावण्यात भारतीय सैन्याला यश मिळाले. यानंतर या युद्धात आपल्याला यश मिळणार नाही हे लक्षात आल्यावर पाकिस्तानने आंतरराष्ट्रीय स्तरावर मदत घेऊन हे युद्ध ३० जूनला थांबविण्यात आले. मात्र या काळात युद्ध म्हणून घोषित झाले नव्हते.

काश्मीरमध्ये ऑपरेशन जिब्राल्टर

एप्रिल महिन्यात पाकिस्तानने काश्मीरमध्ये दुसरी आघाडी उघडली. याला ऑपरेशन जिब्राल्टर असे म्हणण्यात आले. अघोषित युद्धाच्या पुढचा भाग एप्रिल ते जुलै अशा चार महिन्यात जम्मू आणि काश्मीरमध्ये जनरल अख्तर हुसेन यांनी ३० हजार पाकिस्तानी सैन्याबरोबर टोळीवाल्यांच्या रूपात काश्मीरमध्ये घुसखोरी केली. काश्मिरच्या वेगवेगळ्या भागातील भारतीय सैन्यावर हल्ले करणे सुरू केले. काश्मिरी जनता भारताविरोधात उभी राहिल्याचे दाखवून काश्मिरी जनतेला मदत करण्यासाठी पाकिस्तानी सैन्य युद्ध करून काश्मीरमध्ये प्रवेश करण्याचा प्रयत्न करणार होते. त्यांनी काश्मीरमधल्या पुरी, पुंच, अखनुर अशा महत्त्वाच्या गावांमध्ये सैन्य घुसविले. हे सैन्य साध्या कपड्यांमध्ये असल्याने ते काश्मीरचेच रहिवासी आहेत असे दाखविण्यात आले. त्यांनी भारतीय सैनिकांच्या वेगवेगळ्या तुकड्यांवर हल्ले करण्यास सुरुवात केली. त्यावेळचे काश्मीरचे मुख्यमंत्री शेख अब्दुल्ला यांनीही आपल्या देशद्रोही

कारवायांना मोठा वेग दिला होता. १९६४ मध्ये शेख अब्दुल्ला यांनी अनेक वेगवेगळ्या देशांचा दौरा करून काश्मीरला भारतापासून वेगळे केले पाहिजे हे सांगण्याचा प्रयत्न केला. भारतात परतल्यानंतर शेख अब्दुल्ला यांना लागलीच तुरुंगात डांबण्यात आले होते. यामुळे काश्मीरमध्ये हिंसाचार सुरु झाला होता. हीच संधी साधून पाकिस्तानने आपले ३० हजार सैन्य काश्मीरमध्ये पाठविले. काश्मीरी जनता भारताविरोधात उठाव करत असल्याचे दाखविण्याचा प्रयत्न पाकिस्तानकडून करण्यात आला. तीन ते साडेतीन महिने चाललेल्या या अघोषित युद्धात भारतीय सैन्याने केलेल्या उत्कृष्ट कामगिरीमुळे अनेक पाकिस्तानी सैनिकांना पकडण्यात यश आले. काश्मीरी जनेतेनेही भारतीय सैन्याला मदत केली. त्यानंतर उरलेल्या पाकिस्तानी सैन्याने पळ काढला.

मेजर रणजीतसिंग दयाल यांना महावीरचक्र प्रदान

पाकव्याप्त काश्मीरच्या हाजीपिर खिंड या भागातून पाकिस्तानी सैन्य घुसखोरी करत असल्यामुळे भारतीय कमांडोंना ही खिंड आपल्या ताब्यात घेण्याचे आदेश देण्यात आले. त्यामुळे मेजर रणजीतसिंग दयाल यांच्या नेतृत्वाखाली भारतीय कमांडोंनी या अतिशय खोलवर असलेल्या खिंडीवर हल्ला करून तिथे कब्जा केला. यामुळे पाकिस्तानी घुसखोरांना मिळणारी मदत थांबविण्यामध्ये भारताला यश मिळाले. यानंतर जम्मू काश्मीरमध्ये घुसखोरी केलेल्या पाकिस्तानी सैन्याने तेथून पळ काढला. हाजीपीर खिंड ताब्यात घेण्याचे भारतीय कमांडोंचे शौर्य पाहून मेजर रणजीतसिंग दयाल यांना महावीरचक्र प्रदान करण्यात आले. यामुळे काश्मीरमधील घुसखोरी थांबविण्यात आपल्याला यश मिळाले.

यानंतर सप्टेंबर महिन्यात खर्या यद्धाला सुरुवात झाली. या युद्धात पाकिस्तानने सर्वात आधी जम्मूच्या छांब या गावात भारतीयांवर हल्ले केले. या सीमेचे रक्षण कठीण असल्याचे लक्षात आल्यानंतर भारतीय लष्कराने पंजाबच्या सीमेवर लष्कराची दुसरी आघाडी उघडण्याचा निर्णय

घेतला. भारतीय सैन्याने स्वातंत्र्यानंतर पहिल्यांदा आंतरराष्ट्रीय सीमा ओलांडून लाहोरच्या दिशेने कूच केले. पहिला हल्ला लाहोरवर, तर दुसरा हल्ला सियालकोट भागात करण्यात आला. त्यानंतर भारतीय सैन्याला लाहोरवर हल्ला करण्यापासून रोखण्यासाठी पाकिस्तानी सैन्याने पंजाबमधल्या खेमकरण आणि असल उत्तर या गावांमध्ये हल्ला केला. येथे रणगाड्यांची मोठी लढाई झाली.

‘ऑपरेशन गॅडस्लॅम

या युद्धामध्ये छांब भागात झालेल्या लढाईचे नाव ‘ऑपरेशन गॅडस्लॅम हे होते. काश्मीरमध्ये अपारंपारीक युद्ध करणे शक्य नसल्याचे लक्षात आल्यानंतर पाकिस्तानी सैन्याने जम्मूमधील छांब या भागातील भारतीय सैन्यावर हल्ला केला. त्यानंतर २ सप्टेंबर १९६५ला भारत-पाकिस्तानचे पारंपरिक युद्ध सुरू झाले. ६ सप्टेंबरपर्यंत पाकिस्तान सैन्याने छांबवर विजय मिळवून अखनूरच्या दिशेने आगेकूच केली. अखनूर गावावर त्यांना विजय मिळवता असता तर जम्मू-अखनूर-पुंच हा रस्ता कापला गेला असता. यामुळे पुंच राजौरीसारखे जिल्हे पाकिस्तानला भारतापासून वेगळे करता आले असते. यामुळे पाकिस्तानी सैन्याचे आक्रमण थांबविण्याकरता भारतीय लष्कराने हवाई दलाचा वापर करावा असा प्रस्ताव दिला. लढाई गंभीर वळणावर आल्यानंतर तत्कालीन संरक्षणमंत्री यशवंतराव चव्हाण यांच्याकडे हा प्रस्ताव देण्यात आला. यावर निर्णय घेण्यात वेळ लागला असता तर अखनूर रस्ता कापला गेला असता. मात्र, चव्हाण यांनी केवळ पाच मिनिटांत निर्णय घेऊन भारतीय सैन्याची मदत करण्याचे आदेश देण्यात आले. यामुळे छांबमध्ये झालेला पाकिस्तानी हल्ला थांबविण्यात भारतीय सैन्याला यश मिळाले. यशवंतराव चव्हाण यांनी दिलेले युद्धनेतृत्व वाखाणण्याजोगे आहे.

दुसऱ्या महायुद्धानंतरचे रणगाड्यांमध्ये सर्वात मोठे युद्ध

छांबमधला हल्ला थांबविण्यात यश मिळाले असले, तरी अखनूर रस्त्याला

मोठा धोका असल्याने जनरल हरबक्ष सिंग यांनी आपल्याला पाकिस्तानची या भागातील ताकद कमी करण्यासाठी पंजाबमध्ये नवीन आघाडी उभारण्याची गरज असल्याचे पंतप्रधानांना सांगितले. पंजाब सीमेवरून भारतीय सैन्याकडून लाहोर आणि सियालकोटवर हल्ला करण्याचे नियोजन करण्यात आले होते. यासाठी आंतरराष्ट्रीय सीमा ओलांडण्याची गरज होती. हे युद्ध वाढू नये यासाठी भारताने आंतरराष्ट्रीय सीमा ओलांडू नये म्हणून संपूर्ण जगाने भारतावर दबाव आणला होता. परंतु भारतीय पंतप्रधानांनी जगाचा दबाव झुगारून लावत पंजाबमध्ये दुसरी आघाडी उघडण्यासाठी परवानगी दिली. यामुळे स्वातंत्र्यानंतर भारतीय सैन्याने आंतरराष्ट्रीय सीमा ओलांडून लाहोरच्या दिशेने कूच केले. भारतीय सैन्याला वेळीच थांबविले नाही, तर लाहोरसारखे दुसरे सर्वात महत्त्वाचे शहर भारताच्या ताब्यात जाऊ शकते हे फिल्डमार्शल आयुब खान यांना कळून चुकले होते. त्यामुळे त्यांनी त्या भागात मोठ्या संख्येने रणगाड्यांचा वापर केला. सियालकोट भागामध्ये भारतीय आणि पाकिस्तानी रणगाड्यांमध्ये दुसऱ्या महायुद्धानंतरचे रणगाड्यांमधले सर्वात मोठे युद्ध झाले.

इचोगील कालवा ओलांडून लाहोरपर्यंत पोहोचण्याची कामगिरी ३ जाट या बटालियनने केली. त्यांनी पाकिस्तानी सैन्याला मात देऊन इचोगील कालव्याची लढाई जिंकली. यामुळे लाहोर शहरालाच मोठा धोका निर्माण झाला होता. याकरिता ३ जाट बटालियनचे कमांडींग ऑफिसर लेफ्टनंट कर्नल हाईड यांना महावीर चक्र प्रदान करण्यात आले. इचोगील कालव्याची लढाई ही १९६५च्या युद्धातील एक महत्त्वाची लढाई होती. याच भागात पुण्याचे सुपुत्र लेफ्टनंट कर्नल ए. एस. वैद्य(नंतर सैन्य प्रमुख) यांच्या रेजिमेंटनेही मोठा पराक्रम गाजवला. त्यांना महावीर चक्र प्रदान करून गौरविण्यात आले. याच भागात पुण्याचे दुसरे सुपुत्र लेफ्टनंट कर्नल ए. बि तारापोर यांच्या रेजिमेंटनेही मोठा पराक्रम गाजवला.त्यांना

परमवीर चक्र प्रदान करून गौरविण्यात आले. सियालकोट आणि लाहोर भागात केलेल्या कामगिरीमुळे मेजर जनरल राजेंदरसिंग स्पॅरो यांना महावीर चक्र प्रदान करण्यात आले.

अब्दुल हमीदनी पाकिस्तानचे पाच रणगाडे उद्धवस्त केले

भारतीय सैन्याला लाहोर आणि सियालकोट भागात रोखू शकत नाही हे समजल्यानंतर पाकिस्तानने तिसरी आघाडी उघडण्याचा निर्णय घेतला. त्यांनी भारताच्या खेमकरण भागात रणगाड्यांच्या मदतीने प्रवेश केला. लाहोर आणि सियालकोट भागात पुढे जाणार्या भारतीय सैन्याला परत भारतात येण्यास प्रवृत्त करणे हे या हल्ल्याचे उद्दीष्ट होते. खेमकरण येथे भारतीय सैन्याने पाकिस्तानच्या रणगाड्यांना भारताच्या सीमेत येऊ दिले. यानंतर खेमकरण भागात कालव्यांचे पाणी सोडून चिखल निर्माण करण्यात आला. त्यामुळे हे रणगाडे या भागातील शेतांमध्ये अडकले. त्यांच्यावरती हल्ला करून मोठ्या संख्येने हे 'पॅटनइक रणगाडे नष्ट करण्यात आले. याच भागात ४ ग्रेनेडीयरच्या सी. क्यू. एम. एच. अब्दुल हमीद यांनी एकट्याने पाकिस्तानचे पाच रणगाडे आरसीएल गनच्या मदतीने उद्धवस्त केले. या कामगिरीसाठी त्यांना मरणोत्तर परमवीर चक्र प्रदान करण्यात आले. असलउतर आणि खेमकरण भागात झालेल्या लढाईला पाकिस्तानच्या 'पॅटनइक रणगाड्यांची स्मशानभूमी समजले जाते. केवळ धैर्य आणि शौर्याच्या बळावर जुनाट हत्यारे वापरूनही भारतीय सैन्याने पाकिस्तानचा निर्णायक पराभव केला. कोणत्याही लढाईमध्ये शस्त्र आणि शस्त्र चालविणारा माणूस सगळ्यात महत्त्वाचा असतो. भारताकडे शस्त्र जुनाट असली तरी ती चालवणारे सैनिक शूर होते. त्यामुळेच अत्याधुनिक शस्त्रे असूनही या लढाईत पाकिस्तानचा पराभव झाला होता.

युद्धात भारतीय नौदलाचा उपयोग झाला नव्हता

तीन आठवडे हे युद्ध सुरू राहिल्यानंतर सगळ्या जगाने भारत आणि

पाकिस्तानवर दबाव आणून हे युद्ध थांबविण्याची मागणी केली. त्यानंतर हे युद्ध थांबविण्यात आले. अजून काही दिवस हे युद्ध सुरु राहिले असते, तर लाहोर शहरला मोठा धोका निर्माण झाला असता.

या २२ दिवसांच्या युद्धात भारतीय नौदलाचा उपयोग झाला नव्हता. पाकिस्तानी नौदलाने भारताच्या द्वारका भागात तोफांचा हल्ला केला होता. त्यावेळचा पूर्व पाकिस्तान आणि सध्याच्या बांगलादेशमध्येही लढाई झाली नव्हती.

युद्ध संपण्याच्या वेळी भारतीय सैनिकांनी पाकिस्तानच्या पंजाब प्रांतातील मोठ्या जमीनीवर कब्जा केला होता. त्यामानाने पाकिस्तानने कच्छच्या वाळवंटातील अतिशय थोड्या जमीनीवरती कब्जा केला होता. भारतीय सैन्याने आपल्या नुकसानीपेक्षा पाकिस्तानच्या रणगाड्यांचे मोठे नुकसान केले होते. हवाई लढाईतही पाकिस्तानच्या सेबरजेटची मोठे नुकसान झाले होते. या युद्धात भारताने पाकिस्तानचा १,९२०; तर पाकिस्तानने भारताचा ५५० चौरस किलोमीटर प्रदेश जिंकला, भारताची जीवितहानी २,८६२ आणि पाकिस्तानची ५,८०० एवढी मानली जाते. भारताचे ९७ रणगाडे, तर पाकिस्तानकडे अमेरिकेचे अधिक दर्जेदार 'पॅटनड्क रणगाडे असूनही, त्यांचे ४५० रणगाडे नष्ट झाले. या युद्धाचे पारडे उत्तरार्धात भारताच्या बाजूनेच झुकले होते, ही वस्तुस्थिती आहे.

ताश्कंदला भारताची हार

१९६२चे युद्ध थांबविण्यात आल्यानंतर अमेरिकेच्या मदतीने ताश्कंद येथे वाटाघाटी होऊन ताश्कंद करार करण्यात आला. आंतरराष्ट्रीय दबावामुळे भारताने जिंकलेली हाजीपीर खिंड पाकिस्तानला परत द्यावी लागली. ही भारताची मोठी चूक होती. लाल बहादूर शास्त्री यांनी युद्धामध्ये अतिशय चांगले नेतृत्व दिले होते, पण वाटाघाटीमध्ये त्यांना अपयश आले. याचा त्रास झाल्यामुळे त्यांचा ताश्कंद येथे संशयास्पद मृत्यू झाला. १९६२च्या युद्धानंतर यशवंतराव चव्हाणांना संरक्षणमंत्री बनविण्यात आले होते.

तेव्हापासून त्यांनी संरक्षण विभागाला चांगले नेतृत्व दिले. यांच्या नेतृत्वाखाली भारतीय लष्कराचे आधुनिकीकरण सुरु करण्यात आले. याचा परिणाम म्हणून भारतीय सैन्याने १९७१चे युद्ध निर्णायक पद्धतीने जिंकले. यशवंतराव चव्हाण यांनी सैन्य आणि संरक्षणमंत्रालयाला दिलेल्या चांगल्या नेतृत्वामुळेच १९६५ आणि १९७१च्या युद्धात भारताला यश मिळाले. १९६२ साली झालेल्या पराभवामुळे मानहानी सहन कराव्या लागलेल्या भारतीय सैन्याच्या दृष्टीने १९६५ सालचे युद्ध महत्त्वाचे युद्ध आहे. या युद्धात मिळालेल्या विजयामुळे भारतीय सैन्याने आपल्यावरील डाग पुसून काढला. त्यामुळे या युद्धात धारातीर्थी पडलेल्या अधिकारी आणि जवानांना भारतीय जनतेने सॅल्यूट केला पाहिजे. १९६५च्या युद्धाच्या पन्नाशीनिमित्त वीरांचे स्मरण करणे जरूरी आहे.

११ ऑक्टोबर पाकिस्तानचे शेपटू वाकडेच

भारत आणि पाकिस्तानचे संबंध गेल्या ६६ वर्षांत वेगवेगळ्या कारणांमुळे चांगले होऊ शकलेले नाहीत. याचे मुख्य कारण म्हणजे पाकिस्तानला काश्मीर हवा आहे जो आपण देऊ शकत नाही. भारताला दहशतवाद नको आहे आणि जो पाकिस्तान कधीही थांबवणार नाही. भारताने पाकिस्तानशी संबंध सुधारण्यावरील लक्ष काढून ते इतर देशांशी संबंध सुधारण्यासाठी प्रयत्न करावेत ज्यायोगे आपल्या देशाची प्रगती होईल.

संयुक्त राष्ट्रांच्या महासभेमध्ये पाकिस्तानचे पंतप्रधान नवाझ शरीफ यांनी भारतालाच आरोपीच्या पिंजर्यात उभे करण्याचा प्रयत्न केला.

पाकिस्तानच्या दृष्टीने कश्मीर हा एकमेव मुद्दा आहे. ते नेहमी जगाला सांगायचा प्रयत्न करतात की जर या मुद्द्यावर तोडगा निघाला नाही तर भारत आणि पाकिस्तान हे दोन्ही देश अणुशस्त्रधारी राष्ट्र असल्यामुळे यांच्यातील युद्ध हे जगाकरिता महाभयंकर होऊ शकते. यामुळे जेव्हा जेव्हा शक्य असते तेव्हा तेव्हा पाकिस्तान काश्मीर आणि भारत-पाक संबंध जगाच्या पटावर घेऊन जाण्याचा प्रयत्न करतो.

भारताने पाकिस्तानला महत्त्व दिले नाही

संयुक्त राष्ट्रांच्या महासभेआधी पंतप्रधान नरेंद्र मोदी अमेरिकेमध्ये चार दिवस होते. त्यांचा अमेरिका भेटीमध्ये मुख्य उद्देश होता तो अमेरिकेतील कारखानदारांनी भारतात गुंतवणूक करावी. तसेच अमेरिकेकडे प्रगत तंत्रज्ञान भारताला मिळावे, ज्यामुळे भारताची आर्थिक आणि तांत्रिक प्रगती जास्त वेगाने होईल. शिवाय त्यांनी सिलिकॉन व्हॅलीमध्ये जाऊन भारताला जगाच्या डिजीटल नकाशावरती नेण्याचा प्रयत्न केला. मात्र, हे सगळे होत असताना भारतामधील अनेक पाकिस्तान प्रेमी तज्ज्ञांची इच्छा होती की अमेरिकेमध्ये मोदींनी नवाझ शरीफ यांना भेटावे, पण तसे काही घडले नाही. भारताने पाकिस्तानकडे संपूर्णपणे दुर्लक्ष केले. केवळ ज्या वेळेला पाकिस्तानाने संयुक्त राष्ट्रांच्या महासभेत काश्मीरचा मुद्दा मांडला, त्याचवेळेला प्रत्युत्तर म्हणून भारताने त्याला उत्तर दिले. लक्षात घ्यायला हवे हे उत्तर पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी दिले नाही, त्या ऐवजी परराष्ट्रमंत्री सुषमा स्वराज यांना उत्तर देण्याचे काम दिले. यावरून स्पष्ट होते की भारताला या जुनाट विषयाला फारसे महत्त्व द्यायचे नव्हते.

दहशतवादी एक सामरिक शस्त्र

भारतामध्ये अनेक तज्ज्ञांची आणि अनेक राजकीय पक्षांची अशी समजूत आहे की पाकिस्तानशी बोलणी केली तर भारत आणि पाकिस्तानमध्ये कायमची शांतता प्रस्थापित होऊ शकते. अर्थातच हे सत्यापासून फारच दूर आहे. कारण पाकिस्तानमध्ये भारत-पाकिस्तान संबंध कसे असावेत हे पाकिस्तानचे पंतप्रधान ठरवत नाहीत. हे पाकिस्तानची गुप्तहेर संघटना आयएसआय आणि पाकिस्तानी लष्कर ठरवते. त्यामुळे जरी नवाझ शरीफ यांनी शांततेकडे जाणारा चार सूत्री कार्यक्रम दिला तरी यातून काही फारसे निष्पन्न होणार नाही. कारण नवाझ शरीफ यांच्या ऐवजी जनरल राहील शरीफ हे खरोखर पाकिस्तानचे राज्यकर्ते आहेत. पाकिस्तानची एक चुकीची समजूत झालेली आहे की, जर भारताविरुद्धचा दहशतवाद

वाढवला की त्यामुळे भारताला वाटाघाटी करण्याशिवाय काहीही पर्याय राहणार नाही. म्हणूनच ते दहशतवादाचा वापर एक सामरिक शस्त्र म्हणून करत असतात.

सद्य परिस्थितीत भारतीय गुप्तहेर संघटनांच्या अंदाजाप्रमाणे पाकिस्तानमध्ये ४० ते ४५ दहशतवादी प्रशिक्षण केंद्रे असावीत. यामध्ये अडीच ते साडेतीन हजार दहशतवादी प्रशिक्षण घेत असतात. २५० ते ३०० दहशतवादी कुठल्याही क्षणी काश्मीरमध्ये घुसखोरी करण्याकरिता तयार आहेत. पाकिस्तान गेल्या काही महिन्यांपासून काश्मीरमध्ये हिंसाचाराचे प्रमाण वाढवत आहे. पाकिस्तानकडून एलओसीवर फायरिंगचे प्रमाण पुष्कळ वाढलेले आहे. हुरियत कॉन्फरन्स या संघटनेला काश्मीरला भारतापासून वेगळे करायचे आहे आणि त्यासाठी त्यांना पाकिस्तानची मदत कायम सुरू असते. यामुळे पाकिस्तानशी शांतता वार्ता कशा करायच्या हा एक मोठा प्रश्न आहे. पाकिस्तान दहशतवाद्यांना मदत करतो याशिवाय अनेक छुपे सेल पाकिस्तानने भारतात तयार केलेले आहेत. ते दाऊद इब्राहिमचे, लष्कर-ए-तय्यबाचे किंवा इंडियन मुजाहिदीन यांचे आहेत. यांचा भारताच्या अनेक चित्रपट निर्माते, अनेक राजकीय नेत्यांवर मोठा प्रभाव आहे.

पाकिस्तानचे भारतात छुपे सेल्स

पाकिस्तानने भारताच्या आत आपल्या मदतकर्यांचे जाळे मोठ्या प्रमाणावर पसरवलेले आहे. त्यामुळे भारतामध्ये कधी गडबड करायची असेल तर त्यासाठी त्यांचे छुपे सेल्स हे अनेक शहरांमध्ये तयार आहेत. एक उदाहरण म्हणजे याकूब मेमनच्या फाशीच्या वेळी १७ जाहिरात संस्थांना याकूब मेमनची फाशी कशी बेकायदा होती याच्या प्रसिद्धीचे काम देण्यात आले होते. याशिवाय अनेक संस्था पाकिस्तानला भारतामध्ये मदत करत आहे. भारतातील पाकिस्तानी प्रेमी तज्ज्ञांना विकत घेतले जाते. अनेक प्रकारचे सेमिनार (भारत-पाक संबंध तसेच

काश्मीरच्या मुद्यावरती) युरोप, अमेरिकेत आयोजित केले जातात आणि याकरिता भारतातील अनेक पाकिस्तानी प्रेमी तज्ज्ञांना बोलावले जाते. अमेरिकेचा फुकट प्रवास करणे, तिथे तीन-चार दिवस राहणे आणि नंतर एखाद्या परिसंवादामध्ये दोन दिवस भाग घेणे आणि वर शेकडो डॉलर्सची कमाई होत असेल तर त्याकरिता भारतामधले अनेक तज्ज्ञ तयार आहेत की, जे पाकिस्तानच्या बाजूने बोलण्यास तयार असतात.

यामुळे भारताला आपल्या देशांतर्गत तयार झालेल्या छुप्या दहशतवादी संस्था, पाकिस्तानी प्रेमी तज्ज्ञ आणि संस्थांचे जे जाळे आहे ते उद्ध्वस्त करावे लागेल. शिवाय गुप्तहेर खात्याची माहिती घेऊन शेकडो छुपे सेल्स भारताच्या मोठ्या शहरांमध्ये पसरलेले आहेत त्यांनासुद्धा नष्ट करावे लागेल. वर्तमान पत्रात आलेल्या बातमी प्रमाणे २०१४ मध्ये १३ छुपे सेल भारताच्या गुप्तहेर खात्याने उद्ध्वस्त केलेले आहेत.

पाकिस्तानने दहशतवाद सोडून द्यावा

भारत-पाकिस्तान संबंधावरील नवाझ शरीफ यांच्या भाषणाला परराष्ट्रमंत्री सुषमा स्वराज यांनी सडेतोड उत्तर दिले. शरीफ यांनी काश्मीर प्रश्न सोडवण्याकरिता जो चार सूत्री प्रस्ताव पुढे ठेवला होता, तो पूर्णपणे फेटाळून लावत सुषमा स्वराज यांनी सांगितले की, जर देशामध्ये शांतता हवी असेल तर फक्त एक सूत्राचीच गरज आहे आणि ते म्हणजे, पाकिस्तानने दहशतवाद सोडून द्यावा, तरच आपण पुढे काही बोलू शकतो. तसेच मुंबईवर हल्ला करणारे हाफिज सईद, झकिउर लक्वी यांच्यावरसुद्धा कारवाई होणे गरजेचे आहे. यामुळे भारत आणि पाकिस्तानमध्ये आता पुढची चर्चा केव्हा होईल हे सांगता येणे कठीण आहे. कारण पाकिस्तानला दहशतवादाचे आपले शस्त्र म्यान करावेसे वाटत नाही. अजूनही पाकिस्तानची अशीच समजूत आहे की आपण भारताच्या बरोबरीचे आहोत आणि भारताला दम देऊन आपल्याशी वाटाघाटींसाठी भाग पाडू शकतो.

पाकिस्तानवर आंतरराष्ट्रीय दबाव आणण्यासाठी आपल्याला अमेरिकेचा वापर करता येणे शक्य आहे. तसेच पाकिस्तानवर आर्थिक निर्बंध लावणे यावरसुद्धा आपण आपले लक्ष्य केंद्रीत करणे गरजेचे आहे.

प्रसारमाध्यमांनी देखील पाकिस्तानकडून पाकव्यप्त काश्मीरमधील नागरिकांवर कसा अत्याचार केला जाते हे जगासमोर आणणे गरजेचे आहे. कारण पाकव्याप्त काश्मीरमधील नागरिकांना पाकिस्तानमध्ये जाण्याऐवजी भारतात येणे जास्त आवडेल अशा घोषणा कित्येकदा झाल्या आहेत.

भारत-पाकिस्तान संबंध हा एक शून्याचा पाढा

भारत आणि पाकिस्तानचे संबंध गेल्या ६६ वर्षांत वेगवेगळ्या कारणांमुळे चांगले होऊ शकलेले नाहीत. याचे मुख्य कारण म्हणजे पाकिस्तानला काश्मीर हवा आहे जो आपण देऊ शकत नाही. भारताला दहशतवाद नको आहे आणि जो पाकिस्तान कधीही थांबवणार नाही. म्हणून प्रश्न असा आहे की आपण या विषयी पुढे काय करावे? पंतप्रधान राजीव गांधी चीनमध्ये गेले असता त्यांनी चीनचे पंतप्रधान डॅंग जीओ पिंग यांना विचारले की भारत-पाक संबंध केव्हा सुधारतील आणि सीमाविवाद केव्हा सोडवला जाईल. डॅंग जीओ पिंग यांनी उत्तर दिले होते की हा प्रश्न गहन आहे आणि हा प्रश्न आपण पुढच्या पिढीकरता सोडून देऊ. म्हणूनच आपण चीनबरोबर फक्त आर्थिक संबंध सुधारण्यावर भर देत आहोत. त्याचप्रमाणे भारत आणि पाकिस्तान हा प्रश्नसुद्धा आपण आता पुढच्या पिढीसाठी सोडून द्यायला हवा आणि त्या ऐवजी आपण आपले लक्ष हे इतर देशांशी संबंध चांगले करून आपली आर्थिक प्रगती कशी होईल याकडे द्यायला हवे. कारण भारत-पाकिस्तान संबंध हा एक शून्याचा पाढा आहे आणि या संबंधांचे नवे पर्व सुरू होईल असा आशावाद बाळगण्यात फारसा अर्थ नाही. परंतु अजूनही आपल्या देशात काही भाबडे लोक आहेत ज्यांना वाटते की पाकिस्तानची विचारसरणी बदलणे शक्य आहे. ज्यावेळी

पाकिस्तान भारतामध्ये खेळत असलेले छुपे युद्ध थांबवेल त्यावेळीच हे संबंध सुधारतील. त्यामुळे भारताने पाकिस्तानशी संबंध सुधारण्यावरील लक्ष काढून ते इतर देशांशी संबंध सुधारण्यासाठी प्रयत्न करावेत ज्यायोगे आपल्या देशाची प्रगती होईल.

१८ ऑक्टोबर बलुचिस्तानचा स्वातंत्र्यलढा आणि भारत

दहशतवादाचे केंद्र, फॅक्टरी अशी ओळख असलेला पाकिस्तान नेहमीच अशांत राहिला आहे. पाकिस्तानमध्येच तालिबान, लष्कर आणि राज्यकर्त्यांच्या वर्चस्ववादाचा बळी नेहमीचा सामान्य माणूस ठरला आहे. भारतापासून स्वतंत्र झाल्यापासून पाकिस्तानमध्ये रोजच कोणता ना कोणता हल्ला होत असतो. पाकिस्तानमध्ये असे म्हटले जाते, की एखाद्या दिवशी बॉम्ब हल्ला झाला नाही, तर त्याची बातमी होते. दहशतवादाला नेहमीच पाठीशी घालून त्याचे पालनपोषण करणार्या पाकिस्तानलाच आज दहशतवादाचा सर्वाधिक फटका बसत आहे. या अंतर्गत अशांततेचा परिणाम देशाच्या अर्थव्यवस्था आणि एकूणच विकासावर होत असतो. मात्र, पाकिस्तानचे राजकारणी केवळ आपल्या खुर्च्या उबविण्यातच धन्यता मानत आहेत. बलुचिस्तान हा प्रांत पाकिस्तानसाठी सामरिकदृष्ट्या खूपच महत्त्वाचा आहे. मात्र या भागात आता स्वातंत्र्यलढ्याची ठिणगी पडलेली आहे. यामागे पाकिस्तान सरकारविरोधातील असंतोष दिसून येत आहे. पाकिस्तानी सैन्य मोठ्या प्रमाणावर मारले जात आहे. बलुची लोकांचे भारताशी कायमच चांगले संबंध राहिलेले आहेत. त्यामुळे भारताने त्यांच्या स्वातंत्र्यलढ्यात मदत करायला हवी.

सध्या पाकिस्तानमधील हिंसाचार वाढतच चालला आहे. गेल्या काही वर्षांची हिंसाचाराची आकडेवारी बघितली तर आपल्याला असे दिसते की, पाकिस्तानमध्ये दरवर्षी अंतर्गत दहशतवादामुळे मरणार्थी नागरिकांची संख्या ही सहा ते सात हजारामध्ये असते आणि याच्या चौपट नागरिक

गंभीररित्या जखमी होतात. प्रत्येक वर्षी पाकिस्तानमध्ये शेकडो बॉम्बस्फोट होतात. तेलवाहिन्यांवर हल्ला केला जातो. याखेरीज दरवर्षी सुमारे ३५० ते ४०० आत्मघातकी हल्ले हे केले जातात.

निम्म्याहून जास्त पाकिस्तानचा भाग पाकिस्तानच्या हाताबाहेर

भौगोलिकदृष्ट्या पाकिस्तानचे सहा मोठे भाग पडतात ते आहेत बलुचिस्तान, फाटा, केपी, पाकव्याप्त काश्मीर, पंजाब आणि सिंध. यामध्ये सर्वांत जास्त हिंसाचाराचे प्रकार हे फाटा म्हणजे फेडरली अँडमिस्ट्रिडेड टड्ढायबल एरियामध्ये होतात. या भागात तेहरिक-ए-तालिबान पाकिस्तान या दहशतवादी संघटनेचे वर्चस्व आहे. सिंध प्रांतामध्ये प्रत्येक वर्षी १००० ते १५०० नागरिक मारले जातात. हिंसाचाराबाबत तिसर्या स्थानावर असणार्या बलुचिस्तान प्रांतात दरवर्षी ७५० ते हजार नागरिक मारले जातात. हा हिंसाचार कमी होण्याची काहीही लक्षणे दिसत नाहीत. यामुळे पाकिस्तान हा देश वेगाने कोसळण्याच्या मार्गाकडे जात असावा, असे म्हणणे भाग पडते. अंतर्गत हिंसाचाराचे वाढते प्रमाण पाहिले तर पाकिस्तान हे स्वतःशीच युद्ध करत असलेले राष्ट्र आहे असे म्हणावे लागेल. गेल्या अनेक वर्षांपासून पाकिस्तानी सरकार आणि लष्कराने केलेले कुठलेही उपाय यशस्वी झालेले नाहीत. पाकिस्तानच्या बहुतांश भागावारून पाकिस्तानी सरकारचे शासन हे नाहिसे किंवा विरळ होत गेलेले आहे. वेगवेगळ्या प्रांतामध्ये वेगवेगळ्या कारणांसाठी लढणारे अतिरेकी गट हे हिंसक कारवायांमध्ये गुंतलेले आहेत. अशाच प्रकारचा हिंसाचार आता पाकव्याप्त काश्मीर आणि पंजाब प्रांतामध्ये पण वाढत चालला आहे. काही दिवसांपूर्वी एका वृत्तवाहिनीने दाखवलेल्या एका बातमीमुळे पाकव्याप्त काश्मीरमध्ये अंतर्गत हिंसाचार किती मोठ्या प्रमाणावर वाढतो आहे हे स्पष्टपणे समोर आले होते. एका अंदाजावरून निम्म्याहून जास्त पाकिस्तानचा भाग हा पाकिस्तानी सरकारच्या हाताखाली नाही.

बलुचिस्तान सामरिकदृष्ट्या महत्वाचा प्रांत

बलुचिस्तान हा भौगोलिकदृष्ट्या सर्वात मोठा प्रांत समजला जातो. हा प्रांत नैसर्गिक साधनसामग्री आणि सामरिकदृष्ट्या अत्यंत महत्वाचा आहे. पण इथे शांतता हे मृगजळच ठरलेले आहे. २०१५ च्या आकडेवारीनुसार १८६ सामान्य नागरिक, ७६ पाकिस्तानी सैनिक, २३३ अतिरेकी असे एकूण ४९५ जण बलुचिस्तानमध्ये मारले गेलेले आहेत. बलुचिस्तानचे दोन मोठे भाग करता येतील. एक उत्तर बलुचिस्तान आणि दुसरा दक्षिण बलुचिस्तान. उत्तर बलुचिस्तान फाटा या प्रांताला लागून आहे. तिथे अतिरेकी प्रकारचा हिंसाचार वाढतो आहे. मात्र, इतर भागामध्ये बलुचिस्तानचा स्वातंत्र्यलढा सुरू आहे. या स्वातंत्र्यलढ्याचे मुख्य बुगती यांना जनरल मुशर्रफ यांच्या काळात सैन्याने मारले होते. याशिवाय अलंकीकडेच बुगती यांच्या नातवाची आणि त्यांच्या पत्नीची कराचीत उघडपणे हत्या करण्यात आली.

पाकिस्तानी शासन आणि स्वातंत्र्य लढ्याकरता प्रयत्न करणारी बलुचिस्तान लिबरेशन आर्मी यांच्यात युद्ध सुरू आहे. बुलचिस्तान लिबरेशन आर्मी ही बॉम्ब किंवा रॉकेटच्या साहाय्याने गॅस लाईन व ऑईल लाईनवर हल्ले करीत आहे. याशिवाय रेल्वेलाईन उडवून देणे, वीज वाहिन्या तोडणे, लष्कराचे महत्वाचे पूल उडवणे आणि लष्करी कॅन्टॉनमेंटवर हल्ले करणे हे सुरूच आहे. प्रत्येक वर्षी बलुचिस्तानमध्येच १५० ते २०० बॉम्ब स्फोट, २५० ते ३०० रॉकेट हल्ले, १५० ते २०० भूसुरूंगांचे स्फोट आणि ५० ते ७५ वेळा हँड ग्रेनेडच्या साहाय्याने हल्ले झाल्याची नोंद मिळत आहे. बलुचिस्तानची राजधानी क्वेटा आणि इतर २६ जिल्ह्यांमध्ये हिंसाचाराची नोंद होत आहे. गुप्तहेर खात्याच्या माहितीवरून पाच वेगवेगळे फुटीरतावादी गट बलुचिस्तानला स्वतंत्र करण्यासाठी लढा देत आहेत. बलुचिस्तान लिबरेशन आर्मी, बलुचिस्तान

रिपब्लिकन आर्मी, बलुचिस्तान पिपल लिबरेशन फ्रंट, पॉप्युलेशन फ्रंट फॉर आम्स रेजिस्टंट आणि बलुचिस्तान लिबरेशन फ्रंट असे हे पाच गट आहेत.

दहा हजार दहशतवादी विरुद्ध ७५ हजार पाकिस्तानी सैन्य

पाकिस्तानी लष्कराप्रमाणे दहा ते बारा हजार दहशतवादी (स्वतंत्रसेनानी?) कारवायांमध्ये सक्रिय असावेत. यांना पाकिस्तानी शत्रूंकडून शस्त्रास्त्रे आणि पैशांची मदत मिळते, असे पाकिस्तानचे म्हणणे आहे. भारतसुद्धा या अतिरेकी गटांना मदत करत असावा असा आरोप पाकिस्तानी वृत्तपत्रांतून होतो आहे. सध्या हे पाचही गट वेगवेगळे असल्यामुळे त्यांची लढण्याची ताकद जास्त नाही. बलुचिस्तानमधील हिंसाचार हा स्वतंत्र बलुचिस्तान किंवा राष्ट्रवादाच्या भावनेने प्रेरीत आहे. तिथे स्वातंत्र्यलढ्याला मोठा पाठिंबा आहे. पाकिस्तानचे ८५ टक्के लष्कर हे भारताच्या सीमेवर तैनात असायचे. मात्र, आता फक्त ५० टक्के लष्कर हे भारतीय सीमेवरती आहे आणि इतर ५० टक्के हे पाकिस्तानातील अंतर्गत अँटी टेरीरिस्ट ऑपरेशन्स करण्यात गुंतलेले आहे. यामध्ये बलुचिस्तानमध्येच ७५ हजार ते एक लाख सैनिक अँकन्टी टेरीरिस्ट ऑपरेशनमध्ये करत असावे असे मानले जाते.

पाकिस्तानी सैन्यावर हल्ले होत आहेत आणि पाकिस्तानी सैन्य हे बलुचिस्तान लिबरेशन आर्मीला दाबण्याकरिता प्रयत्न करत आहेत. पाकिस्तानी सैन्य बलुचिस्तानमधील या गटांचे समर्थक असणार्या नागरिकांना मारण्याचे काम करत आहे. एका माहितीप्रमाणे प्रत्येक वर्षी बलुचिस्तान स्वातंत्र्य लढ्यासाठी लढणारे १५० ते २०० नागरिक गायब होतात. त्यांचा कधीही शोध लागत नाही. त्याशिवाय ज्या भागातून हल्ला होतो त्या भागावर शिक्षा म्हणून पाकिस्तानी सैन्य तेथील नागरिकांवर अत्याचार करते. पण त्याचा उलट परिणाम होऊन त्या भागातून दुप्पट-तिप्पट दहशतवादी तयार होत असतात. बलुचिस्तानमध्ये अल्पसंख्यांक

म्हणजे थोड्या प्रमाणात हिंदू, ख्रिश्चन आणि १५-२० टक्के शिया मुसलमान आहेत. या शिया पंथीय मुसलमानांवर होणार्या हल्ल्यांचे प्रमाण वाढते असल्याचे सांगितले जाते. यामुळे अनेक शिया मुसलमानांनी बलुचिस्तानातून पाकिस्तानच्या इतर भागात पलायन केलेले आहे. याला प्रत्युत्तर म्हणून बलुचिस्तानमधील गट पाकिस्तानी सैन्यावर हल्ला करतात. या उत्तर-प्रत्युत्तराच्या खेळात हिंसाचार मात्र वाढतच चाललेला आहे.

बलुचिस्तानमधील स्वातंत्र चळवळीला मदत

बलुचिस्तानमध्ये स्वातंत्र चळवळ सुरू आहे. पाकिस्तानी सैन्य आणि गुप्तहेर संस्था पाकिस्तानच्या बलुचिस्तानमधील लोकांवर अत्याचार करीत आहेत. आजपर्यंत हजारो बलुचिस्तानचे नागरिक जे स्वातंत्र्य लढ्यात सामिल होते ते अचानक गायब झाले आहेत आणि त्यांचा काहीही पत्ता लागलेला नाही. बलुचिस्तानचे एक मोठे नेते बुगती यांना ज्यावेळी मुशरफ प्रेसिडेंट होते त्यावेळी मारण्यात आले. आताच बुगतींचा नातू आणि त्याच्या पत्नीला कराचीमधील एका हल्ल्यात मारण्यात आले. थोडक्यात पाकिस्तान प्रचंड बळाचा वापर करून बलुचिस्तानातील स्वातंत्र्यता चळवळ दडपण्याचा प्रयत्न करत आहे. आपण त्यांना आर्थिक आणि नैतिक पाठबळ देणे गरजेचे आहे. इराणमधील बलुची हे पाकिस्तानातील बलुचिस्तानला मदत करण्याची इच्छा ठेवून आहेत. आपण इराणच्या मदतीने बलुचिस्तानचा प्रश्न आंतरराष्ट्रीय व्यासपिठावर घेऊन जाण्यास बलुचिस्तानला मदत करू शकतो. पाकिस्तानला हे समजवणे गरजेचे आहे की, तुम्ही आमच्या विरुद्ध काश्मीरमध्ये जर छुपे युद्ध खेळत असाल तर अशाच प्रकारचे छुपे युद्ध आम्ही सुद्धा बलुचिस्तानमध्ये खेळू शकतो. जोपर्यंत छुप्या युद्धाची किंमत पाकिस्तानी सैन्य आणि आयएसआय या संस्थेला भोगावी लागत नाही तोपर्यंत ते भारत विरोधी धोरण हे चालूच ठेवतील. पाकिस्तानमध्ये

दहशतवादी संघटनांचे महत्त्व फार वाढलेले आहे. तज्ज्ञांच्या मते पाकिस्तानी लष्कर आणि आयएसआय यांच्या खालोखाल दहशतवादी गटांच्या मताला महत्त्व दिले जाते. पाकिस्तानचे राजकीय नेते हे त्यानंतर असतात. नवाझ शरीफांना किती वाटले तरी ते भारत-पाक संबंधांवर काही करू शकत नाहीत. त्यामुळे पहिले पाकिस्तानी सैन्याला वटणीवर आणण्याची गरज आहे. एका वाट चुकलेल्या पाकिस्तानी मुलीला एक भारतीय तरुण पाकिस्तानमध्ये तिच्या आई वडीलांकडे पोहचवायचा प्रयत्न करतो हे 'बजरंगी भाईजान या चित्रपटामध्ये चांगल्या पद्धतीने दाखवण्यात आले आहे. पण पाकिस्तानने हा सिनेमा तिथे प्रदर्शित करण्यावर बंदी घातलेली आहे.

बलुचिस्तानी जनतेला पाठिंबा जाहीर करा

पाकिस्तानातील दुसऱ्या क्रमांकाचे महत्त्वाचे बंदर असलेले ग्वाडार हे बंदर बलुचिस्तानमध्ये आहे. हे बंदर पाकिस्तानने पूर्णपणे चीनच्या ताब्यात सोपवलेले आहे. इथूनच चीनच्या शिन झियांग प्रांताला जोडणारा काराकोरम हायवे तयार करण्यात आलेला आहे. काराकोरम हायवे चीनच्या दृष्टीने फारच महत्त्वाचा आहे. यामुळेच त्यांना बलुचिस्तानमधील गोडार बंदरातून शिन झियांगला लागणारे महत्त्वाचे सामान पाठवता येते. सुदैवाने, हा रस्ता बर्फ पडल्यामुळे सहा महिने काम करत नाही. त्याशिवाय या रस्त्यावर होणार्या चीनी वाहनांवरती स्वतंत्र बलुचिस्तान गटांनी हल्ले केलेले आहेत. यामुळे आपल्या स्वतःचे रक्षण करण्याकरिता चीनने दहा ते पंधरा हजार सैनिक बलुचिस्तान आणि काराकोरम हायवे जवळ आणलेले आहेत. त्यामुळे चीनला या भागातून काढलेल्या रस्त्याची मोठी किंमत चुकवावी लागत आहे.

भारताने काय करावे?

अशा परिस्थितीमध्ये भारताने काय करायला हवे हा प्रश्न आहे. पाकिस्तान भारताच्या काश्मीरमध्ये छुपे युद्ध करू शकतो, तर आपण

बलुचिस्तानच्या स्वातंत्र्यलढ्याला का मदत करू शकत नाही?
 बलुचिस्तानच्या स्वातंत्र्य लढ्याला मदत करून बलुचिस्तान हे स्वतंत्र
 राष्ट्र बनण्यासाठी आपण मदत करायला हवी. त्यामुळे पाकिस्तानची
 ताकद अध्याहून कमी होऊ शकते. बलुचिस्तानचे नागरिक उत्कृष्ट
 लढवय्ये आहेत आणि त्यांना पाकिस्तान सरकार आणि सैन्य
 यांच्याबद्दल मोठा राग आहे. म्हणून आपण त्यांना नैतिक मदत दिली
 आणि त्यांचा प्रश्न युनो किंवा आंतरराष्ट्रीय पातळीवर नेला, तर त्यांना
 नक्कीच मदत होईल. अनेक बलुची नागरिक इराणमध्ये स्थायिक झालेले
 आहेत. यामुळे आपण इराणची मदत घेऊन बलुचिस्तान लढ्याला नक्कीच
 मदत करू शकतो. बलुची जनतेचे भारतावरती प्रेम आहे. ज्यावेळी
 भारताचा स्वातंत्र्य लढा सुरू होता तेव्हा बलुचिस्तानी लोकांशी आपले
 चांगले संबंध होते. पंडीत जवाहरलाल नेहरूंपासून इंदिरा गांधींपर्यंतच्या
 नेत्यांना बलुचिस्तानी जनतेच्या मनात मानाचे स्थान होते. म्हणून
 बलुचिस्तानी स्वातंत्र्य लढ्याला आणि सिंध प्रांताच्या लढ्याला आपण
 मदत करून पाकिस्तानला इशारा देऊ शकतो की, आम्ही सुद्धा
 बलुचिस्तानला मदत करू शकतो. त्यासाठी भारताने बलुचिस्तानी जनतेला
 आपला पाठिंबा स्पष्टपणे जाहीर करायला हवा.

१ नोव्हेंबर पाकिस्तानची वाढती अण्वस्त्रक्षमता आणि भारत

आजवरच्या युद्धांमध्ये मोठा पराभव पत्करूनही पाकिस्तानची खुमखुमी
 अजूनही कमी झालेली नाही. रोजच शस्त्रसंधीचे उल्लंघन करणे,
 अणूबॉम्बचा वापर करण्याची धमकी देण्याचे प्रकार पाकिस्तानकडून
 सातत्याने सुरू आहेत. त्यामुळे भारताला अमेरिका आणि इतर देशांची
 मदत घेऊन पाकिस्तानमध्ये तयार होत असलेल्या अणूबॉम्ब आणि
 क्षेपणास्त्र कार्यक्रमावर नजर ठेवावी लागेल. एक सुज्ञ देश म्हणून
 भारताने आपली पारंपरिक युद्ध करायची तयारी ठेवायलाच हवी आणि
 त्याचबरोबर आपली क्षेपणास्त्रे आणि अणूबॉम्ब यांचे आधुनिकीकरण करत

राहाणे गरजेचे आहे. पाकिस्तान तयार करत असलेल्या नवीन अणूबॉम्बला आपले प्रतिउत्तर काय असेल याचीही तयारी करून ठेवली पाहिजे. कारण पाकिस्तान हा धोकादायक देश आहे येत्या दहा वर्षांत पाकिस्तानकडे कमीत कमी २५० अण्वस्त्रे तयार असतील, यामुळे पाकिस्तान हा अण्वस्त्रे बाळगणारा जगातील पाचव्या क्रमांकाचा देश बनेल, अशी माहिती अमेरिकेच्या अण्वस्त्र शास्त्रज्ञ संघटनेने दिलेली आहे. 'पाकिस्तानची अण्वस्त्र क्षमता २०१५इक या नावाचा एक विशेष अहवाल अमेरिकेतील अण्वस्त्र शास्त्रज्ञांनी तयार केला आहे. हा अहवाल पाकिस्तानचे पंतप्रधान नवाझ शरीफ अमेरिकेच्या दौऱ्यावर असताना प्रसिद्ध करण्यात आला. या अहवालाप्रमाणे पाकिस्तानकडे सध्या ११० ते १३० अण्वस्त्रे असावीत आणि २०११ पेक्षा या संख्येत खूप जास्त वाढ झालेली आहे.

१० ते १५ नवीन अणूभट्ट्या उभारण्यास चीनी मदत

सध्या पाकिस्तानकडे असलेल्या चार अणूभट्ट्यांमधून युरेनियमचा वापर करून प्लुटोनियम हे बायप्रॉडक्ट निर्माण केले जाते. अणूबॉम्ब बनवण्याकरिता प्लुटोनियमची गरज असते. एक अणूभट्टी एका वर्षांत जेवढे प्लुटोनियमचे उत्पादन करते त्यात दोन ते तीन अणूबॉम्ब बनू शकतात. म्हणजे पाकिस्तानकडे प्रत्येक वर्षी आठ ते बारा नवीन अणूबॉम्ब बनवण्याची ताकद आहे. तसेच काही महिन्यांपूर्वी चीनचे पंतप्रधान जेव्हा पाकिस्तान दौऱ्यावर गेले होते, तेव्हा त्यांनी पाकिस्तानला वीज निर्मितीसाठी अजून १० ते १५ नवीन अणूभट्ट्या उभारण्यास चीन मदत करेल असे आश्वासन दिले होते. यामुळे येणार्या काही वर्षांत अणूबॉम्ब निर्मितीसाठी लागणारा प्लुटोनियमचा साठा पाकिस्तानमध्ये खुपच वाढण्याची शक्यता आहे.

अण्वस्त्र वाहून नेण्यासाठीही तीन प्रकारच्या वाहनांचा वापर केला जातो. एक तर विमानाने अणूबॉम्ब नेऊन शत्रू राष्ट्रावर टाकणे. यासाठी 'एफ

१६इक व इतर अत्याधुनिक विमानांची गरज आहे आणि अशा प्रकारची विमाने पाकिस्तानमध्ये तयार आहेत. यातील 'एफ १६इक हे अत्याधुनिक विमान अमेरिकेनेच पाकिस्तानला पुरवलेले आहे. अणूबॉम्ब वाहून नेण्यासाठी वेगवेगळ्या क्षेपणास्त्रांचा वापर करता येतो. त्यामध्ये 'शाहीन १इक आणि 'शाहीन ३इक या दोन क्षेपणास्त्रांची निर्मिती पाकिस्तानमध्ये जोरात सुरु आहे आणि तिसरा प्रकार म्हणजे पाणबूडीतून डागता येणारी क्षेपणास्त्रे. ही क्षेपणास्त्रे मात्र पाकिस्तानकडे अजून उपलब्ध नाहीत आणि अशा प्रकारची क्षेपणास्त्र तयार करण्यासाठी पाकिस्तानला अजून पुष्कळ वेळ लागू शकतो.

क्षेपणास्त्र बनवण्यास उत्तर कोरियाची मदत

भारताशी बरोबरी करण्याच्या उद्देशाने पाकिस्तान पछाडलेला आहे. त्याकरिता तो देश कुठल्याही थराला जाऊ शकतो. आपल्याला पाकिस्तानचे माजी पंतप्रधान झुल्फिकार अली भुट्टो यांचे एक वाक्य ऐकिवात असेल, ते म्हणाले होते, 'आम्ही उपाशी राहू, पण अणूबॉम्ब मात्र नक्की बनवू.इक ज्यावेळी भुट्टो यांनी अणूकार्यक्रमाला सुरुवात केली त्यावेळी इतर अरब आणि मुस्लिम देशांनी त्यांना मदत केली होती. डॉ. ए. क्यू. खान यांना पाकिस्तानच्या अणूबॉम्बचे जनक मानले जाते. त्यांनी अणूबॉम्बसाठी लागणारे तंत्रज्ञान अनेक युरोपियन देशांमधून चोरी करून आणले होते. महत्त्वाचा मुद्दा असा आहे की, डॉ. ए. क्यू. खान ज्यांना हा अणूबॉम्ब बनवण्याचे श्रेय जाते ते स्वतः अणूशास्त्रज्ञ नव्हते, तर ते एक मेटरलॉजिस्ट (धातू विज्ञानशास्त्रज्ञ) होते. आपण कल्पना करू शकतो की, एका मेटरलॉजिस्टने वेगवेगळ्या ठिकाणांहून चोरून आणलेल्या डिझाईन्स व कच्च्या मालापासून अणूबॉम्ब कसा बनवला असेल. अर्थातच सगळ्याच गोष्टी चोरता येत नाहीत. या प्रकल्पासाठी ज्या गोष्टी पाकिस्तानला कमी पडत होत्या, त्यासाठी उत्तर कोरिया आणि चीनने त्यांना मदत केली. पाकिस्तानात असणारी बहुतांश क्षेपणास्त्र ही उत्तर

कोरियामध्ये निर्माण झालेली आहेत. त्यामुळे क्षेपणास्त्र विज्ञानात पाकिस्तान खूप पुढे गेलेला आहे.

चीनशी सामना करण्यासाठी अमेरिकेला भारताची गरज

भारत आणि अमेरिका यांच्यामध्ये काही महिन्यांपूर्वी अणूकरार झाला होता. या करारामुळे आता भारताला इतर राष्ट्रांकडून शांततेसाठी अणूशक्ती निर्माण करण्याकरिता मदत आणि तंत्रज्ञान मिळणे सोपे झालेले आहे. गेल्या वर्षी पंतप्रधान मोदी यांच्या अमेरिका दौऱ्यात हा करार झाला होता आणि यामुळे मागील एका वर्षात आपल्याला पुष्कळ फायदा झालेला आहे. अणूशक्ती निर्माण करण्यासाठी लागणारे युरेनियम भारतात मिळत नाही, ते आता आपल्याला ऑस्ट्रेलिया, कझाकिस्थान यांच्याकडून मिळणे सुरु झालेले आहे. याशिवाय अमेरिका, रशिया यांनी आपल्याला अणूशक्ती निर्माण करण्याकरता लागणार्या अणूभट्ट्यांचे (न्यूक्लियर रिअॅक्टर) अत्याधुनिक तंत्रज्ञान पुरवण्याचे मान्य केले आहे. जसा आणू करार भारत आणि अमेरिकेमध्ये झाला होता तशाच प्रकारचा अणूकरार आमच्याशीपण केला जावा अशी नवाझ शरीफ यांची आत्ताच झालेल्या भेटीमधील एक मागणी होती. अमेरिकेने या करारावर सही करावी यासाठी पाकिस्तानने त्यांच्यावर दबाव आणण्याचाही प्रयत्न केला. पण भारताच्या प्रयत्नांमुळे पाकिस्तानला यात यश मिळाले नाही. अमेरिकेने भारताशी अणूकरार केला, त्याला अनेक कारणे होती. चीनच्या वाढत्या वर्चस्वाशी सामना करण्यासाठी अमेरिकेला भारताची गरज आहे. भारतालासुद्धा चीनला शह देण्यासाठी अमेरिकेसारख्या तंत्रज्ञानाची महाशक्तीची नक्कीच गरज आहे. आज अमेरिकेमधल्या वेगवेगळ्या क्षेत्रात कार्यरत असलेले 'नॉन रेसिडन्स इंडियनड्क म्हणजे अमेरिकेत राहणारे भारतीय यांचा दबावगट फार प्रभावी असल्यामुळे आपल्याला हा अणूकरार पूर्ण होण्याकरिता मदत मिळाली होती. भारतावर तंत्रज्ञानाचा बहिष्कार चालू ठेवला असता, तर अमेरिकन उत्पादनांना भारताची मोठी

बाजारपेठ बंद झाली असती आणि अमेरिकेला अशा प्रकारची एक मोठी बाजारपेठही गरजेची होती. याचबरोबर अण्वस्त्र प्रसार बंदीमध्ये भारताचा रेकॉर्ड अतिशय उत्कृष्ट आहे. भारताकडे असणारे अणूशक्ती निर्मिती, अणूबॉम्ब निर्मितेचे तंत्रज्ञान भारताने कुठल्याही देशाला दिलेले नाही. यामुळे भारत हा एक चांगला मित्र मानला जातो आणि यामुळेच अमेरिकेने भारताशी हा अणूकरार केला.

पाकिस्तानला अणूबॉम्ब सहजतेने वापरता येणे शक्य नाही त्यामानाने पाकिस्तान हा बेभरवश्याचा आणि धोकादायक देश आहे. याशिवाय सर्वात महत्त्वाचा मुद्दा असा, की पाकिस्तानमध्ये दहशतवाद्यांचे प्रस्थ आज खूप वाढलेले आहे. त्यामुळे जगाला अशी भीती वाटते, की पाकिस्तानकडे असणारे अणूबॉम्ब दहशतवाद्यांच्या हातामध्ये पडले, तर जगाच्या शांततेला मोठा धोका निर्माण होऊ शकतो. जरी पाकिस्तानकडे अणूबॉम्ब असले तरी त्याबरोबर सर्व जग त्यांच्यावर लक्ष ठेवून आहे. त्यामुळेच पाकिस्तानकडे असणारे अणूबॉम्ब त्यांना इतक्या सहजतेने वापरता येणे शक्य नाही.

अणूबॉम्बला एक राजकीय शस्त्र म्हटले जाते. अणूबॉम्बचा वापर १९४४च्या दुसऱ्या महायुद्धात फक्त दोन वेळा झाला होता आणि त्यानंतर त्याचा वापर पुढे कधीही झाला नाही. त्यामुळे अणूबॉम्ब हे लढाईत वापरण्याचे शस्त्र नसून सध्या ते एक धमकी देण्याचे शस्त्र बनले आहे. पण पाकिस्तानच्या अणूकार्यक्रमांमध्ये गेल्या काही वर्षांपासून एक नवीन बदल होत आहे. तो म्हणजे पाकिस्तान आता 'टॅक्टीकल न्युक्लिअर वेपन' म्हणजे छोटे अणूबॉम्ब तयार करत आहे. मोठ्या अणूबॉम्बचा वापर हा मोठ्या शहरांवर किंवा एखाद्या मोठ्या लक्ष्यावर मारा करण्यासाठी केला जातो. पण ज्यावेळेस भारत-पाक सैन्यात समोरासमोरची लढाई सुरू होईल तेव्हा मोठे अणूबॉम्ब वापरले जाऊ शकत नाहीत. म्हणून आता पाकिस्तान छोटे अणूबॉम्ब ज्याला इंग्रजीत 'टॅक्टीकल न्युक्लिअर

वेपन' म्हटले जाते हे तयार केलेले आहेत. या अणूबॉम्बला पाकिस्तानने 'नासेर हत्फ ९इक अशी नावे दिलेली आहेत. 'नासेरइक हा छोटा अणूबॉम्ब, 'हत्फ ९इक या क्षेपणास्त्राच्या मदतीने ५० ते ६० किलोमीटर इतका लांब फेकला जाऊ शकतो.

पाकिस्तानवर हल्ला केला, तर छोट्या अणूबॉम्बचा वापर

पाकिस्तानचे असेही म्हणणे आहे, की भारताने एक नवीन प्रकारची युद्धनीती तयार केलेली आहे. त्याला इंग्रजीत 'कोल्ड स्टार्ट डॉक्टरीनइक असे म्हटले जाते. 'कोल्ड स्टार्ट डॉक्टरीनइक म्हणजे, जर भारतावर कोणताही मोठा दहशतवादी हल्ला झाला, तर भारत आपल्या सीमेवर असलेल्या सैन्यानिशी लगेच पाकिस्तानवर हल्ला करेल. पहिले लढण्याची पद्धत वेगळी होती. संपूर्ण सैन्य शांतताकाळात देशामध्ये अनेक ठिकाणी पसरलेले असते, ते जोपर्यंत एकत्र होऊन सीमेवर पोहोचत नाही. तो पर्यंत लढाईला सुरुवात होत नाही. 'ऑपरेशन पराक्रमइकमध्ये बरोबर हेच झाले. आपल्या सैन्याची सिमेवर जमवाजमव करण्याकरता आपल्याला सात ते दहा दिवसांचा अवधी लागू शकतो, म्हणून लढाई सुरू करायला इतका वेळ लागतो. पण आता 'कोल्ड स्टार्ट डॉक्टरीनइक या रणनीतीमुळे जे ५० टक्के सैन्य सीमेवर आहे त्याचा वापर करून लढाईला लगेच सुरुवात केली जाईल.

म्हणजे गरज पडली तर आपण पारंपरिक पद्धतीचा हल्ला पाकिस्तानवर लगेच एक ते दोन दिवसातच करू शकतो. पूर्वी याच हल्ल्याला सात ते दहा दिवस लागत असत. अशा प्रकारचा अचानक होणारा हल्ला करून भारतीय सैन्य पाकिस्तानात घुसले, तर त्यांच्या विरुद्ध 'टॅक्टिकल न्युक्लियर वेपनइकचा वापर केला जाईल. पाकिस्तानच्या या सर्व अणूबॉम्बचा मुख्य उद्देश आहे, तो म्हणजे सगळ्या जगाला घाबरवून सोडणे. ज्यामुळे सर्व जग भारतावर काश्मीर प्रश्नावरून पाकिस्तानशी बोलणी चालू ठेवण्यासाठी दबाव आणतील. त्याचबरोबर जर भारताने

झालेल्या दहशतवादी हल्ल्याच्या प्रत्युत्तरादाखल पाकिस्तानवर हल्ला केला, तर त्याच्याविरुद्ध छोट्या अणूबॉम्बचा वापर करता येइल. 'सेकंड स्टार्डक केपेबिलिटीइक आहे. यामधून पाकिस्तान भारताला सांगू इच्छितो की, भले आम्ही तुमच्यावर कितीही दहशतवादी हल्ले करू, पण तुम्ही आमच्यावर हल्ला करायचा नाही. तसा तुम्ही प्रयत्न केलात तर आम्ही तुमच्याविरुद्ध छोट्या अणूबॉम्बचा वापर करू, यामुळे सगळे जग घाबरून भारत आणि पाकिस्तानचे युद्ध थांबवण्यासाठी प्रयत्न करतील. काही तज्ज्ञांना असे वाटू लागले, की आता पारंपरिक पद्धतीने युद्ध करता येणे शक्य नाही. पण बरोबर आहे का? आपण पाकिस्तानला सांगितले पाहिजे, की फक्त दहशतवादी हल्ले किंवा अणूयुद्ध हे दोनच युद्धाचे पर्याय नसून पारंपरिक युद्ध हा सुद्धा प्रत्युत्तर म्हणून एक पर्याय आहे आणि गरज पडली, तर भारत पारंपरिक युद्धाचा देखील वापर करू शकतो. '

अणूबॉम्बबाबत भारताची निती आहे, 'नो फस्ट यूजइक म्हणजे, आम्ही स्वतःहून कुठल्याही शत्रूवर अणूबॉम्बने हल्ला करणार नाही, पण जर आमच्यावर शत्रुने अणूबॉम्बने हल्ला केला तर नक्कीच आम्ही त्या देशावर अणूबॉम्बने हल्ला करू शकतो. आपल्या देशाकडे सध्या 'सेकंड स्टार्डक केपेबिलिटीइक आहे. म्हणजेच शत्रुने आपल्यावर टाकलेल्या अणूबॉम्बमुळे होणारे नुकसान सहन करून आपण त्या शत्रूवर अणूबॉम्बने मोठ्या प्रमाणावर हल्ला करू शकतो.

भारतही पाकिस्तानात छुपे युद्ध खेळू शकतो

मोदी सरकार आल्यापासून अजून एक नवीन प्रकारचे युद्ध सुरू झालेले आहे, असे पाकिस्तानी वृत्तपत्र आणि तेथील नेत्यांचे म्हणणे आहे. ज्यापद्धतीने पाकिस्तान भारतात काश्मीरमधील दहशतवाद, नक्षलवाद्यांना मदत, इतर दहशतवादी कारवाया करण्याच्या मदत देत आहे, त्याचप्रमाणे आता भारतानेही पाकिस्तानात छुपे युद्ध सुरू केले

आहे. याचा पुरावा म्हणून त्यांनी एमक्यूएम या कराचीतील मुहाजीर पार्टीचे नेते अल्ताफ हुसेन यांच्या बीबीसीला दिलेल्या मुलाखतीचा दाखला दिलेला आहे. अल्ताफ हुसने यांनी यात म्हटले होते की, भारत आम्हाला मदत करत आहे, पण दुसऱ्याच दिवशी त्यांनी त्यांचे हे म्हणणे मागे घेतले. याशिवाय पाकिस्तानचे असे म्हणणे आहे की सध्या बलुचिस्तानमध्ये चालू असलेल्या स्वातंत्र लढ्यामध्ये भाग घेणार्या बलुचिस्तान लिबरेशन आर्मीला भारत मदत करतो आहे. त्याचप्रमाणे अफगाणीस्तानाची मदत घेऊन पाकिस्तानातील अशांत अशा वजरिस्थानात भारत आपले नाक खूपसतो आहे. ते खरे आहे की खोटे आहे हे येणाराच काळच दाखवून देईल. पण अशा तक्रारी गेल्या सहा-सात महिन्यांपासून पाकिस्तानी वृत्तपत्रांमधून प्रसिद्ध होत आहेत. यावरून असे वाटते की ज्या प्रकारे पाकिस्तान आपल्या देशात छुपे युद्ध खेळतो आहे, त्याचप्रकारचे छुपे युद्ध भारतही पाकिस्तानात खेळत असावा. गेल्या महिन्यामध्येच पाकिस्तान ऑक्युपाईड कश्मीरमध्ये निदर्शने झाली. हे निदर्शन करणार्यांचे म्हणणे होते की आम्हाला भारतात परत जायचे आहे. तसेच काही निदर्शनकाऱ्यांनी भारताचा झेंडाही तिथे फडकवला. यावरून असे वाटते की सध्या आपण जशासतसे उत्तर देत आहोत. अशा प्रकारचे अपारंपरिक युद्ध खूप वेळ चालते आणि यात विजय मिळवणेही खूप कठीण असते.

भारताशी बरोबरी करण्याच्या उद्देशाने पाकिस्तान इतका पछाडलेला आहे की त्यासाठी तो कोणत्याही थराला जाऊ शकतो. भारताला अमेरिका आणि इतर देशांची मदत घेऊन पाकिस्तानमध्ये तयार होत असलेल्या आणूबॉम्ब आणि क्षेपणास्त्र कार्यक्रमावर नजर ठेवावी लागेल. एक सुज्ञ देश म्हणून भारताने आपली पारंपरिक युद्ध करायची तयारी ठेवायलाच हवी आणि त्याचबरोबर आपली क्षेपणास्त्रे आणि आणूबॉम्ब यांचे आधुनिकीकरण करत राहाणे गरजेचे आहे. पाकिस्तान तयार करत

असलेल्या नवीन अणूबॉम्बला आपले प्रतिउत्तर काय असेल याचीही तयारी करून ठेवली पाहिजे. कारण पाकिस्तान हा धोकादायक देश आहे आणि पाकिस्तानबरोबर शांतता अनेक वर्षे प्रस्थापित होऊ शकत नाही. म्हणून आपण सगळ्या सुरक्षात्मक उपाययोजना करून ठेवणे आवश्यक आहे. ज्यामुळे पाकिस्तानने कधीही हल्ला केल्यास त्याला प्रतिउत्तर देण्यास आपण तयार असू.

पाकव्याप्त काश्मीर, गिलगिट, बाल्टिस्तान भारताचा अविभाज्य भाग

PAK OCCUPIED KASHMIR, GILGIT AND BALTISTAN - AN INTEGRAL PART OF INDIA

[August HYPERLINK](#)

["http://www.marathirushti.com/articles/2016/08/"28](http://www.marathirushti.com/articles/2016/08/)

[HYPERLINK "http://www.marathirushti.com/articles/2016/08/".](http://www.marathirushti.com/articles/2016/08/)

[HYPERLINK](#)

["http://www.marathirushti.com/articles/2016/08/"2016](http://www.marathirushti.com/articles/2016/08/)

राज्यसभेत काश्मीरमधील चर्चेला उत्तर देताना, त्यानंतर लगेच स्वातंत्र्यदिनी लाल किल्ल्यावरून पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी बलुचीस्थान, गिलगिट आणि बाल्टिस्तान या प्रांतांमध्ये पाकिस्तानने करत असलेल्या

अत्याचाराविषयी भाष्य केले. ते म्हणाले की, पाकव्याप्त काश्मीर ज्यामध्ये गिलगिट आणि बाल्टिस्तान सामील आहे, हा भारताचा अविभाज्य भाग आहे आणि आम्ही तो नक्कीच यापुढे मिळवणारच. याशिवाय त्यांनी बलुचिस्तानमध्ये सुरु असलेल्या स्वातंत्र्य लढ्याचाही उल्लेख केला. या स्वातंत्र्यलढ्याला भारताकडून नक्कीच मदत मिळेल. पाकिस्तान विरुद्ध लढणार्या बलुचिस्तान लिबरेशन आर्मी आणि तिथल्या अनेक नेत्यांनी पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या वक्तव्याविषयी अभिनंदन केले.

१९४७ मध्ये भारत आणि पाकिस्तान यांचे विभाजन झाले. काश्मिरचा काही भाग पाकिस्तानकडे गेला. त्याला पाकिस्तान व्याप्त काश्मिर म्हटले जाते. त्यामध्ये दोन मोठे भाग असलेल्या गिलगिट आणि बाल्टिस्तान यांचा मात्र काश्मीरचर्चेत कुठेही फारसा उल्लेख आता पर्यंत झालेला नाही. आपण ज्यावेळेस गिलगिट, बाल्टिस्तान आणि पाकव्याप्त काश्मिर यांची तुलना करतो त्यावेळेस काही महत्त्वाचे मुद्दे लक्षात घेणे आवश्यक आहे.

गिलगिट आणि बाल्टिस्तानचे सामरिक महत्त्व

पाकिस्तानव्याप्त काश्मिरची लोकसंख्या ४३ ते ४५ लाखांपर्यंत आहे; तर गिलगिट आणि बाल्टिस्तानची लोकसंख्या १८ ते २० लाखांपर्यंत आहे. तिथे प्रामुख्याने शिया मुस्लिमांची वस्ती आहे. गेल्या अनेक वर्षांपासून सुन्नी मुसलमानांना पाठवून, तेथील लोकसंख्येचे स्वरूप बदलण्याचा पाकिस्तानचा प्रयत्न सुरु आहे. गिलगिट आणि बाल्टिस्तानच्या उत्तरेला अफगाणिस्तान आणि चीन तर दक्षिणेला भारताचे जम्मू आणि काश्मिर राज्य आहे. अकसाई चीन हा काश्मिरचा भाग चीनच्या ताब्यात आहे. यामध्ये भारताचे सियाचीन ग्लेशियर आहे. यावरूनच आपल्याला सियाचीन ग्लेशियरचे सामरिक महत्त्व लक्षात येते. गिलगिट आणि बाल्टिस्तान यांची उंची समुद्रसपाटीपासून तीन ते २५ हजार

फुटापर्यंत आहे. तिथले वातावरण हे अतिशय थंड, बर्फाळ आहे. पाकिस्तान हे सुन्नीबहुल राष्ट्र असल्यामुळे या शिया मुस्लिमांशी त्यांचे कधीच फारसे जमले नाही. पाकिस्तानांने केलेल्या कटकारस्थानामुळे गिलगिट आणि बाल्टिस्तानला इच्छेविरुद्ध भारतापासून वेगळे व्हावे लागले. पाकिस्तानाने १९४७ नंतर गिलगिट आणि बाल्टिस्तान यांचे वेगवेगळे भाग करून त्यांना नॉर्दन एरिया असे नाव दिले. आज गिलगिट आणि बाल्टिस्तानची १०६ किलोमीटरची सीमा अफगाणिस्तानशी जोडली आहे. म्हणूनच गिलगिट आणि बाल्टिस्तानचे सामरिक महत्त्व प्रचंड आहे.

बाल्टिस्तानची जनता नाराज आहे

या दोन भागांमुळे पाकिस्तान चीनशी जोडले जाते. चीनने बांधलेला आणि चीनसाठी सामरिकदृष्ट्या अतिशय महत्त्वाचा काराकोरम हायवे हा गिलगिट आणि बाल्टिस्तानमधून व खुंज्युराम खिंडीतून चीनच्या सिनसियाँग या प्रांतामध्ये प्रवेश करतो. हा महामार्ग पाकिस्तानच्या बलुचिस्तान प्रांतातील ग्वाडार बंदरापासून सुरू होतो. चीन पुढच्या काही वर्षांमध्ये ४५ दशलक्ष डॉलर्स खर्च करून या महामार्गाचे रुंदीकरण करणार आहे. त्याचे काम सध्या सुरू आहे. त्यामुळे चीनला त्यांच्या शिनशियाँग परगण्याला ग्वादर बंदराद्वारे अरबी समुद्रातून सामुग्री पुरवठा करता येणार आहे. पाकिस्तानसाठीही हा महामार्ग अर्थिक दृष्ट्या महत्त्वाचा आहे. मात्र बाल्टिस्तानची जनता याविषयी कमालीची नाराज आहे. कारण या महामार्गाच्या रक्षणासाठी तेथे हजारो चिनी सैनिक तैनात करण्यात आले आहेत.

पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी सांगितले की लडाख,जम्मू उधमपुर, आणि काश्मिर खोर्यानंतर ,पाकव्याप्त काश्मिर हा आमच्या काश्मिरचा चौथा भाग आहे.भारताच्या इतिहासामध्ये पहिल्यांदा भारतीय पंतप्रधानी

गिलगिट आणि बाल्टिस्तान या भागामध्ये होणार्या मानवाधिकारांच्या उल्लंघनाचा प्रयत्न केला.

या भागाला पाकव्याप्त काश्मिरमध्ये असलेल्या विधानसभेमध्ये स्थान नाही. लोकशाही पद्धतीने निवडलेली कुठलेही नेतृत्व ना पाकव्याप्त काश्मिर विधानसभेमध्ये आहे किंवा पाकिस्तानच्या संसदेमध्ये आहे. यामुळे या भागाला केंद्रशासित प्रदेश मानले असूनही त्यांना फारसे मानवी हक्क दिले जात नाहीत.

अलीकडेच पाकव्याप्त काश्मिरमध्ये निवडणुका झाल्या. इतिहासामध्ये पहिल्यांदा सध्याचे पाकिस्तानाचे पंतप्रधान नवाझ शरीफ यांच्या पक्षाला तेथे विजय मिळवता आला. मात्र पाकव्याप्त काश्मिरमध्ये असलेल्या जनतेच्या म्हणण्यानुसार ही निवडणूक खोटी होती. पाकव्याप्त काश्मिरमधील जनताही पाकिस्तान सरकार आणि पाकिस्तानी सैन्याविषयी नाराज आहे.

भारतीय काश्मिरमध्ये राहणारी जनता नशीबवान

भारतीय काश्मिरमध्ये राहणारी जनता ही अतिशय नशीबवान म्हणावी लागेल. कारण तेथील सरकार त्यांनी स्वतः निवडलेले आहे. त्यांची आर्थिक प्रगती पाकव्याप्त काश्मिर, गिलगिट आणि बाल्टिस्तान यांच्यापेक्षा कितीतरी अधिक आहे. भारतातील काश्मिरमधील जनतेला भारतीय लोकशाहीमध्ये मिळणारे सर्व हक्क प्रदान करण्यात आलेले आहेत. गिलगिट आणि बाल्टिस्तानच्या जनतेला कायद्यानुसार पाकिस्तानमध्ये इतरत्र राहण्याचा अधिकार नाही. २००९ मध्ये पाकिस्तानी सरकारने गिलगिट आणि बाल्टिस्तान हा एक स्वायत्त भाग म्हणून घोषित केलेले आहे. तिथले लोक हे पाकिस्तान सरकारविरुद्ध नेहमी चळवळी करत असतात. त्यांचा त्रास कमी

करण्याच्या उद्देशानेच गेल्या अनेक वर्षांपासून पाकिस्तान सरकार आणि सैन्याकडून त्यांच्या देशात राहणार्या इतर सुन्नी मुस्लिमांना तिथे पाठवल जात आहे. या भागामध्ये अनेक प्रकारची मिनरल्स मिळण्याची शक्यता आहे. मात्र याचा फायदा इथल्या जनतेला जराही होताना दिसत नाही. म्हणून तिथल्या जनतेने आतापर्यंत अनेक वेळा पाकिस्तानी सरकारविरुद्ध चळवळी केलेल्या आहेत. पण पाकिस्तानी सरकारने त्या दाबून टाकण्याचा प्रयत्न केला.

जनरल जिया उल हक पाकिस्तानाचे प्रमुख असताना त्यांनी सुन्नी वहाबीजम येथे आणण्याचा प्रयत्न केला. त्यामुळे १९९८ मध्ये ८ लाख ८३ हजाराच्या आसपास असणारी लोकसंख्या वाढवून १४ लाखांच्या पुढे नेली. २०११ च्या पाकिस्तानी लोकसंख्याच्या आकड्यांनुसार तेथे सुन्नी मुस्लिमांची लोकसंख्या ४९ टक्क्यांनी वाढली आहे. अर्थातच ही वाढलेली लोकसंख्या गिलगिट आणि बाल्टिस्तानच्या बाहेरून आलेली होती. म्हणूनच तेथिल जनता पाकिस्तानकडून त्यांच्यावर होणार्या जनआक्रमणाविरुद्ध आहे.

गिलगिट आणि बाल्टिस्तानमधून जाणार्या काराकोरम रस्त्यामुळे पाकिस्तानाला मोठ्या प्रमाणात आर्थिक फायदा होतो. मात्र हा भाग आर्थिक दृष्ट्या खूपच मागे पडलेला असून, अनेक वर्षांपासून ते आपल्याला लोकशाहीचे हक्क मिळावे म्हणून लढाई करत आहेत. १९९९ मध्ये नोर्थन इरिया लेजिस्लेटिव्ह कौन्सिल सुरू करण्यात आली. मात्र अनेक कायदे आणि करार करूनही त्यांना लोकशाहीचे अधिकार आजतागायत मिळाले नाहीत. आता जगाला हे दाखवून दिले पाहिजे की भारतातील काश्मिरच्या शंभर पटीने जास्त मानवाधिकाराचा भंग पाकव्याप्त काश्मिर गिलगिट आणि बलुचिस्तानमध्ये होत आहे.

एवढेच नव्हे तर १९९९ मध्ये पाकिस्तानच्या सुप्रीम कोर्टानेही याबाबत

पाकिस्तान सरकारला खडेबोल सुनावले होते आणि त्यांना त्यांचे मानवी हक्क दिले जावेत असे आदेशही दिले होते. मात्र पाकिस्तानने या निर्णयावर काहीही केले नाही. या भागामध्ये पाकिस्तानविरोधात चाललेल्या चळवळी मोडून काढण्यासाठी तिथल्या जनतेचे धर्माच्या आणि टोळीच्या नावावर विभाजन करण्यात आले आहे. तिथल्या काही लोकांना पाकिस्तानने आपल्या बाजूला घेतले आहे. त्यामुळे येथल्या स्वातंत्र्य चळवळीमध्ये मूठभर लोकच आहेत, असे दाखवण्याचा पाकिस्तानचा प्रयत्न आहे.

पाकव्याप्त काश्मिर गिलगिट आणि बलुचिस्तानमध्ये मानवाधिकाराचा भंग

आतापर्यंत भारत सरकारने त्यांना त्यांच्या नशीबावर सोडून दिलेले होते. पण आता पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी या भागाला महत्त्व द्यायला सुरुवात केली आहे. तिथे होणार्या मानवाधिकाराचा भंगाच्या विरुद्ध आंतरराष्ट्रीय पातळीवर त्यांचा आवाज उठवायला सुरुवात केली आहे. ही चांगली सुरुवात आहे.

आज पाकिस्तान अशा भागांमध्ये दहशतवादविरोधी मोहिमेच्या नावाखाली रनगाडे, हेलिकॉप्टर्स आणि विमाने यांचा वापर करत आहे. अशा प्रकारची कुठलेही कारवाई भारतीय सैनिक काश्मिरमध्ये करत नाहीत. गेल्या काही आठवड्यापासून पाकिस्ताने भारतीय काश्मिरला जागतिक पातळीवर उठवण्याचा प्रयत्न सुरू केलेला आहे. त्याला प्रत्युत्तर देण्याकरिता आपणही गिलगिट आणि बाल्टिस्तान पाक व्याप्त काश्मिर आणि बलुचिस्तामधला मानवाधिकाराचे होणारे हक्कभंग हे जगासमोर मांडले पाहिजेत. एवढेच नव्हे तर जिथे जिथे पाकिस्तानमध्ये स्वातंत्र्य चळवळी सुरू आहेत त्यांना आपण आर्थिक, सामिक, संरक्षण मदत करून त्यांचे हक्क जिंकण्याकरिता मदत करायला पाहिजे.